

INTERGEMEENTELIJK SAMENWERKINGSVERBAND
VOOR RUIMTELIJKE ORDENING EN SOCIO-ECONOMISCHE EXPANSIE

RONSE PONT WEST

ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK

Augustus 2011 en maart-april 2012

Verbrugge A., De Graeve A. & Cherretté B.

ARCHEOLOGIE – RAPPORT 19

Colofon

Project:

Archeologisch vooronderzoek
Proefsleuvenonderzoek
Ronse-Pont West – Fase 1 (11-RON-PW)
2011-267 en 2012-114

Opdrachtgever:

Stad Ronse
Grote Markt 12
9600 Ronse

Uitvoerder:

SOLVA
Intergemeentelijk samenwerkingsverband
voor ruimtelijke ordening en socio-economische expansie
Joseph Cardijnstraat 60
9420 Erpe-Mere

Verbrugge Arne (projectarcheoloog - vergunninghouder)
De Graeve Arne (projectarcheoloog)
Bart Cherretté (coördinatie)
Sami Belbachir (technisch assistent)

Termijn terreinwerk:

Augustus 2011 en maart-april 2012

Wettelijk Depotnummer:

D/2013/12.857/11

The logo for SOLVA, featuring the word "SOLVA" in a bold, serif font. A stylized orange and yellow swoosh or underline is positioned beneath the letters "A" and "V".

Afbeelding voorblad: Zicht op de proefsleuven tijdens de eerste proefsleufcampagne (foto: B. Stichelbaut).

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOLVA. Alle foto's, tenzij anders vermeld: © SOLVA.

Chronologie

☒ Paleolithicum			☒ IJzertijd		
☐ Oud	1.000.000/500.000 - 250.000 BP		☐ Vroege	800 - 475/450 BC	
☒ Midden	250.000 - 38.000 BP		☒ Late	475/450 - 57 BC	
☐ Jong	38.000 - 14.000 BP		☒ Romeinse Tijd		
☐ Finaal	14.000 - 12.000 BP		☒ Vroeg	56 BC - 100 AD	
☐ Mesolithicum			☒ Midden	101 - 300 AD	
☐ Vroeg	ca. 9500 - 7700 BC		☐ Laat	301 - 400 AD	
☐ Midden	7700 - 7000/6500 BC		☒ Middeleeuwen		
☐ Laat	ca. 7000 - ca. 5000 BC		☐ Vroege / Frankisch	401 - 500 AD	
☐ Finaal	ca. 5000 - ca. 4000 BC		☐ Vroege / Merovingisch	501 - 750 AD	
☐ Neolithicum			☒ Vroege / Karolingisch	751 - 900 AD	
☐ Vroeg	5300 - 4800 BC		☒ Volle	901 - 1200 AD	
☐ Midden	4500 - 3500 BC		☒ Late	1201 - 1500 AD	
☐ Laat	3500 - 3000 BC		☐ Postmiddeleeuwen		
☐ Finaal	3000 - 2000 BC		☐ Nieuwe Tijden	1501 - 1800 AD	
☒ Bronstijd			☐ Nieuwste Tijden	1801 - heden	
☐ Vroege	2100/2000 - 1800/1750 BC				
☐ Midden A	1800/1750 - 1500 BC				
☐ Midden B	1500 - 1050 BC				
☐ Late	1050 - 800 BC				

Onderwerpen

- ☒ Landelijke context
- ☐ Stedelijke context
- ☐ Commercieel gebouw
- ☐ Religieus gebouw
- ☐ Openbaar gebouw
- ☐ Militair gebouw
- ☒ Bewoning
- ☐ Woonhuis
- ☐ Villa
- ☒ Agrarisch gebouw
- ☐ Agrarische structuur
- ☐ Haard
- ☒ Kuil
- ☒ Weg
- ☒ Waterwinning
- ☒ Afwateringsgracht
- ☒ Perceelsgracht
- ☒ Extractie
- ☐ Megalithische structuur

Vondsten

- ☒ Lithisch materiaal
- ☐ Botmateriaal
- ☒ Keramiek
- ☒ Staalname
- ☐ Bouwmateriaal
- ☒ Metaal
- ☐ Glas
- ☐ Hout
- ☐ Kunststof
- ☐ Textiel
- ☐ Leder
- ☐ Natuursteen
- ☐ Technisch aardewerk
- ☐ Touw

Post-excavation onderzoek

- ☐ Gebruikssporenanalyse
- ☐ Materiaalstudie
- ☐ C14-datering
- ☐ Archeomagnetisch
- ☐ Dendrochronologisch
- ☐ Optisch gestimuleerde luminescentie
- ☐ Biochemisch analytisch
- ☐ Fysico-chemisch analytisch
- ☐ Diatomieën
- ☐ Palynologisch
- ☐ Zaden en vruchten
- ☐ Hout
- ☐ Anthracologisch
- ☐ Gewervelde diersoorten
- ☐ Insecten en mijten
- ☐ Malacologisch
- ☐ Bodemkundig
- ☐ Fysisch antropologisch
- ☐ Geografisch
- ☐ Geomorfologisch
- ☐ Geologisch
- ☒ Conservatie
- ☐ Restauratie

INHOUDSTAFEL

Inhoudstafel	4
1. Dankwoord	6
2. Inleiding	6
3. Beschrijving van de vindplaats	8
3.1. Vindplaatsgegevens	8
3.2. Topografische, landschappelijke, bodemkundige situering	10
4. Archeologische en historische situering	12
4.1 Historische situering	12
4.2 Historiek van het archeologisch onderzoek	13
5. Onderzoeksopdracht	16
5.1. Vraagstelling	16
5.2. Randvoorwaarden	16
6. Werkwijze en opgravingsstrategie	17
6.1. Methodologie terreinwerk	17
6.2. Methodologie verwerking	19
6.3. Motivatie van de selectie van materiaal en staalname	20
7. Beschrijving van het archeologisch onderzoek	21
7.1 Bodemopbouw	21
7.1.1 Tertiaire afzettingen	21
7.1.2 Oxido-reductieprofielen	22
7.1.3 Lemige profielen	23
7.1.4 Bodemkundige fenomenen, gelieerd aan glaciële omstandigheden	23
7.1.5 Dassenburcht	25
7.2 Prehistorie	26
7.3 Metaaltijden	28
7.3.1 Zones met archeologische concentraties	28
7.3.1.1 Zone 1	28
7.3.1.1.1 Een aantal verspreide kuilen op het centrale gedeelte van zone 1	28
7.3.1.1.2 De ‘westelijke’ cluster: bewoningssporen	30
7.3.1.1.3 De ‘oostelijke’ cluster: artisanale sporen	31
7.3.1.2 Zone 2: enkele bijgebouwtjes	32
7.3.1.3 Zone 3: proefsleuf 68-69	34
7.3.2 Grachtensysteem/grachten	34
7.4 Romeinse periode	36
7.4.1 Brandrestengraven	36
7.4.2 Urnengraven	37
7.4.3 Munt	44
7.5 Middeleeuwse sporen	44
7.5.1 Sporenclusters	44
7.5.1.1 Sporencluster 1: proefsleuven 54-57	44
7.5.1.2 Sporencluster 2: proefsleuf 45-47-48-64	46
7.5.1.3 Sporencluster 3: proefsleuf 26, 28 en 30 (plaat 1)	50
7.5.1.4 Sporencluster 4: proefsleuf 71 (plaat 1)	50
7.5.2 Grachten	51

7.5.3 Grote uitgravingen : grootschalige extractie?	51
7.5.4 Losse vondsten	53
7.6 Post-Middeleeuwen.....	54
7.6.1 Holle weg	54
7.6.2 Kolenbranderskuilen?	55
8. Synthese.....	56
9. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	58
9.1. Onderzoekspotentieel.....	58
9.2. Plan van aanpak.....	58
10. Synthese	61
10.1. Synthese	61
10.2. Antwoord op de vooropgestelde onderzoeksvragen.....	61
11. Samenvatting.....	62
12. Bibliografie	63
13. Bijlagen	65
13.1. Handleiding bij het raadplegen van de bijlagen.....	65
13.2. Lijsten.....	66
13.3. Grondplan	67

1. DANKWOORD

We danken Dr. K. De Groote (Onroerend Erfgoed), Prof. Dr. Ph. Crombé (UGent), Dr. J. Sergeant (GATE), Dr. G. De Mulder (UGent) en J. Mikkelsen (Raakvlak/GATE) voor de hulp bij de determinatie van het vondstmateriaal en de interpretatie van enkele bodemprofielen; Dr. Birger Stichelbaut (UGent) danken we voor de luchtfoto's tijdens het veldonderzoek. De conservering van de belangrijkste metalen objecten gebeurde door de Archeologische Dienst Waasland (Johan Van Cauter).

2. INLEIDING

De archeologische dienst van SOLVA voerde in 2011 en 2012 vooronderzoek uit op het grondgebied van Ronse. De aanleiding is de geplande aanleg van het bedrijventerrein 'Pont West' dat wordt ontwikkeld door SOLVA in opdracht van de stad Ronse. De totale omvang van het geplande industrieterrein bedraagt ongeveer 50 ha. De ontwikkeling zal in verschillende fasen gebeuren. In een eerste fase wordt de oostelijke zone, 17 ha groot, ontwikkeld. Hierop werd een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (**Fig. 1**). Dit onderzoek wordt in dit rapport besproken.

3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS

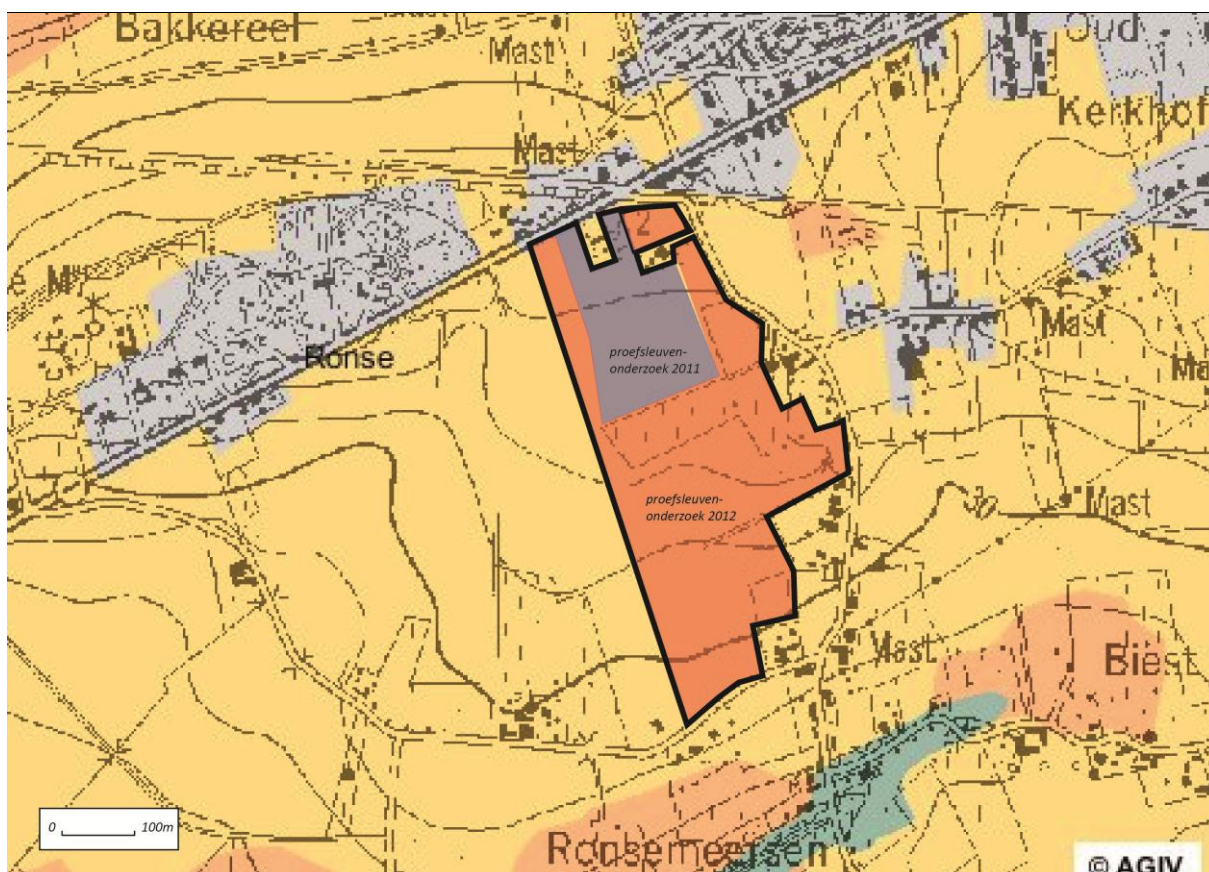
3.1. Vindplaatsgegevens

1. Administratieve gegevens	
Opdrachtgever:	Stad Ronse Grote Markt 12 9600 Ronse
Uitvoerder:	SOLVA Intergemeentelijk samenwerkingsverband voor ruimtelijke ordening en socio-economische expansie Joseph Cardijnstraat 60 9420 Erpe-Mere
Vergunninghouder:	Verbrugge Arne
Beheer en plaats opgravingsarchief:	SOLVA, dienst Archeologie Industrielaan 18 9320 Erembodegem
Beheer en plaats vondsten en stalen:	SOLVA, dienst Archeologie Industrielaan 18 9320 Erembodegem (voorlopig)
Projectcode:	11-RON-PW + 2011-267 en 2012-114
Vindplaatsnaam:	Pont West (fase 1)
Locatie:	Ronse, Doorniksesteenweg, Oude Pontstraat, Malaise
Lambertcoördinaat 1:	93831; 159100
Lambertcoördinaat 2:	94055; 159163
Lambertcoördinaat 3:	94057; 158427
Lambertcoördinaat 4:	94291; 158783
Kadaster:	Ronse, tweede afdeling, sectie D, 1223B; 1224H; 1224K; 1224M; 1224S; 1225S; 1226A; 1227; 1228; 1229; 1230; 1234E; 1234G (1 ^{ste} aanvraag). Ronse, tweede afdeling, sectie D, 1224S (partim); 1225S; 1226A; 1229; 1230; 1234E; 1234G; 1225/02P; 1235/02; 1235A; 1238C; 1238D; 1246B; 1250C; 1252; 1253B; 1253C; 1253D; 1254 (partim); 1299 (partim); 1300 (partim); 1301 (partim); 1302 (partim); 1303A; 1304F (2 ^{de} aanvraag).
Termijn:	10/08/2011 tot 26/08/2011 en 31/03/2012 tot 31/05/2012
2. Onderzoeksopdracht	
Verwijzing naar de bijzondere voorwaarden:	Zie 13
Omschrijving archeologische verwachtingen:	Zie 4.2
Wetenschappelijke vraagstelling:	Zie 5.1
Oorzaak voor de ingreep in de bodem:	Aanleg bedrijventerrein
Eventuele randvoorwaarden:	Zie 5.2
3. Raadpleging van specialisten	
Omschrijving van de inbreng als hun advies werd ingewonnen bij substantiële staalname:	
Omschrijving van de inbreng als zij betrokken worden bij de conservatie:	Conserveren van metalen objecten (ADW)
Omschrijving van de algemene wetenschappelijke advisering door externe personen:	Prof. Dr. Ph. Crombé (UGent) en Dr. J. Sergeant (GATE): advies bij de steentijdvondsten; J. Mikkelson (GATE/Raakvlak) : advies bij bodemprofielen

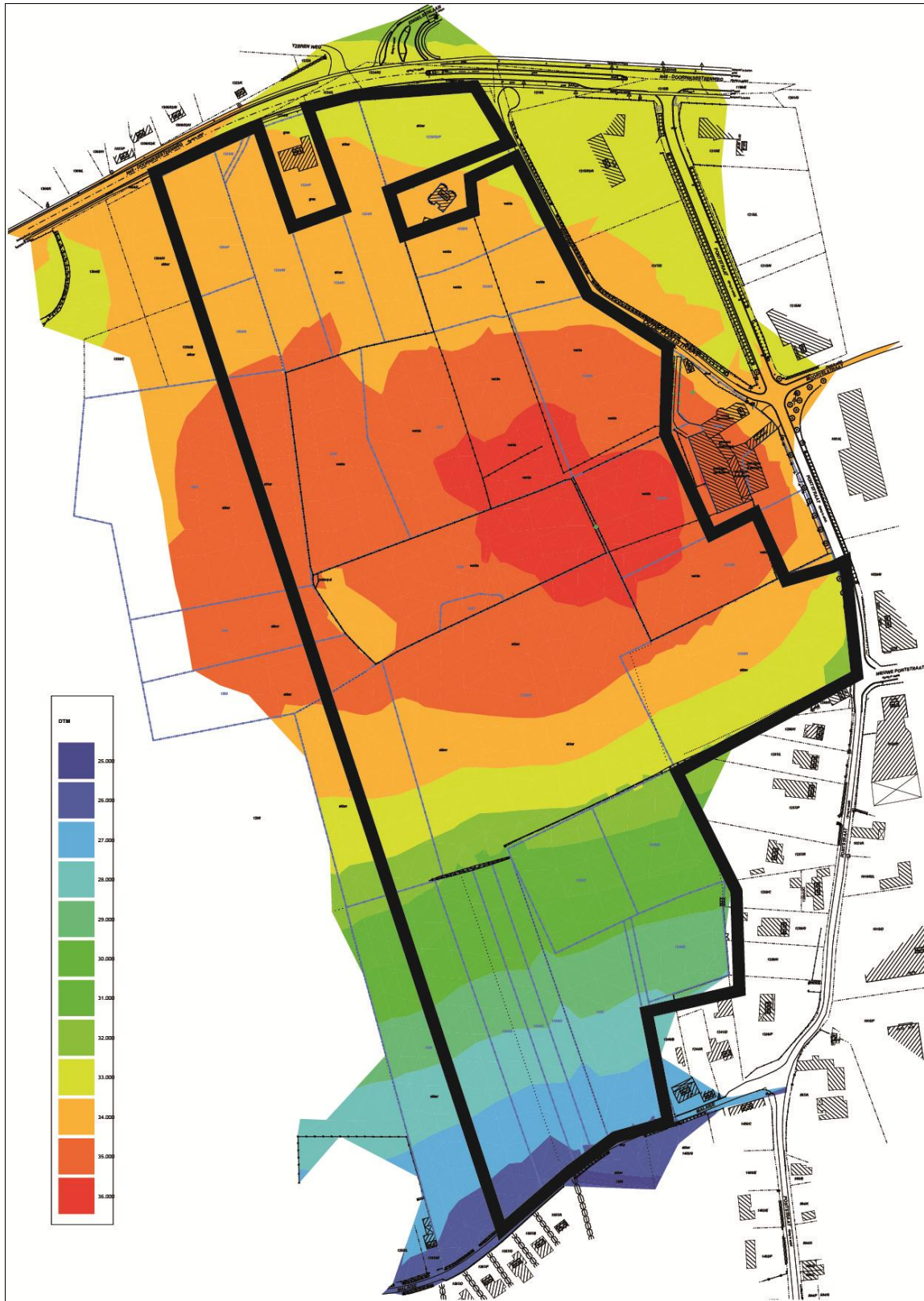
3.2. Topografische, landschappelijke, bodemkundige situering

De site van Pont West is gesitueerd ten zuiden van de getuigenheuvels van de Vlaamse Ardennen Kluisberg - Hotondberg – Muziekberg, meer bepaald op ongeveer 2,5 km ten zuiden van de Hotondberg. De site is gelegen op ongeveer 4 km ten zuidwesten van de stadskern van Ronse. De terreinen worden omsloten door de Doorniksesteenweg, de Oude Pontstraat, de Pontstraat en de Malaise. Het terrein bevindt zich volgens de bodemkaart in de zandleemstreek (**Fig. 2**).

Figuur 2. Bodem- en topografische kaart met het projectgebied (www.agiv.be).

De terreinen liggen op een heuvelrug (**Fig. 3**). De hoogstgelegen zones situeren zich net ten westen van de huidige boerderij aan de Oude Pontstraat. Vandaaruit helt het gebied af naar het noorden naar de Molenbeek en naar het zuiden in de richting van de Sint-Martensbeek.

Figuur 3. Hoogtemodel van het projectgebied.

4. ARCHEOLOGISCHE EN HISTORISCHE SITUERING

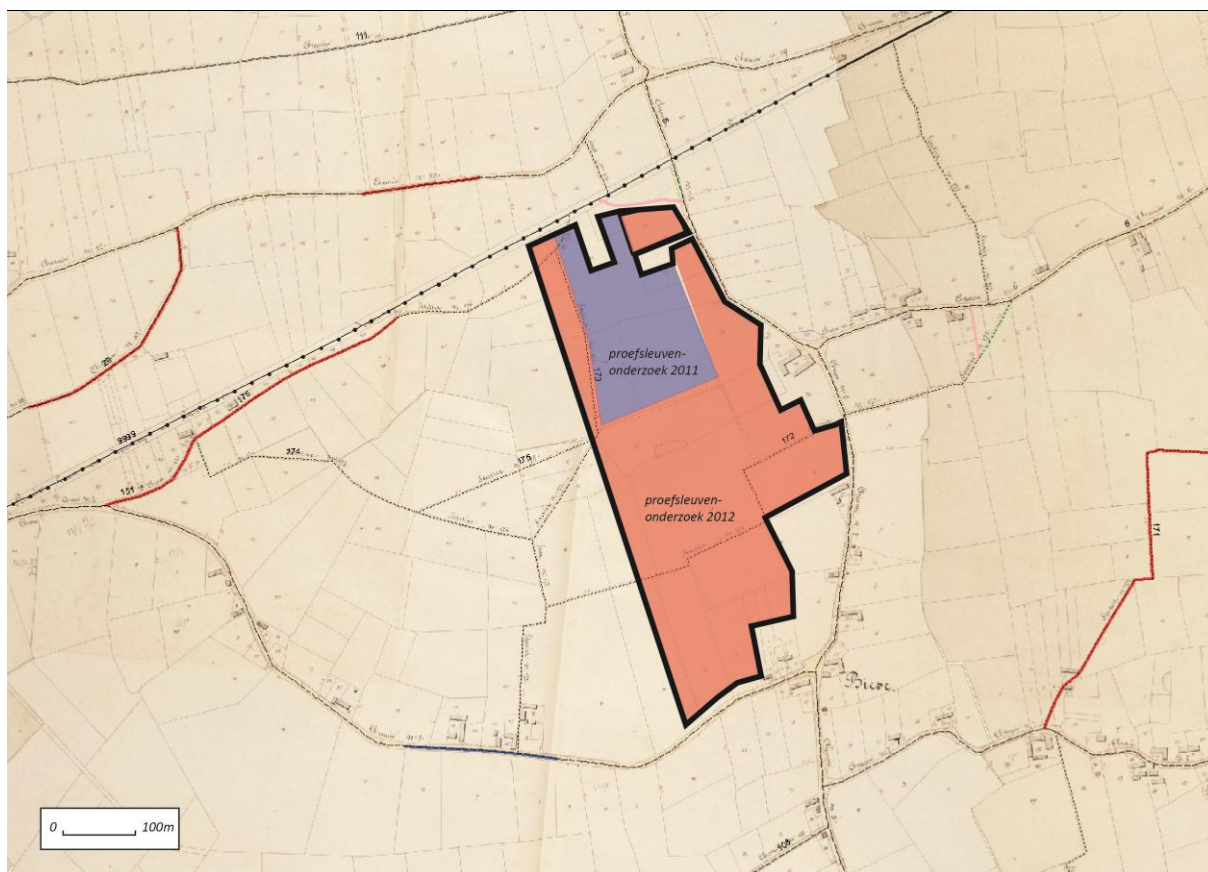
4.1 Historische situering

Op de kabinetskaart van Ferraris (1771-1778) staat bij de actuele boerderij aan de Oude Pontstraat “Hau Cse Cauten” vermeld (**Fig. 5**). Mogelijk is dit de afkorting van *hameau cense Cauten*, wat gehucht van de pachthoeve Cauten zou betekenen¹. Net ten westen ligt een vierkant bosrijk (?) perceel of boomgaard en poel of vijver. Ten zuiden van de huidige Malaisestraat staat op de Ferrariskaart een groot bos aangeduid met “Bois de la Malaise”.

Figuur 5. Situering van het onderzoeksterrein op de Ferrariskaart 1771-1778.

¹ Mondelinge mededeling van Stijn De Rouck.

Figuur 6. Detail uit de *Atlas der Buurtwegen* met het projectgebied.

Op de kaart van Popp en de *Atlas der Buurtwegen* (**Fig. 6**) lijkt het zuidelijk gelegen Malaisebos volledig gerooid en opgedeeld in landbouwpercelen. Op de Poppkaart is de poel ter hoogte van de boerderij aan de Oude Pontstraat nog zichtbaar, ter hoogte van deze op Ferraris.

4.2 Historiek van het archeologisch onderzoek

In tegenstelling tot het noorden van de provincie Oost-Vlaanderen, waar de laatste jaren talrijke landelijke projecten werden uitgevoerd, bleef grootschalig archeologisch onderzoek in het zuiden van de provincie tot op heden beperkt. Behoudens enkele projecten zoals de aanleg van de gasleidingen Zeebrugge-Qéuvy (1992) en Haaltert-Brakel (2008)² en de activiteiten van het PAM Velzeke, zijn het voornamelijk kleinschalige onderzoeken en prospectievondsten die ons inlichten over de vroegere menselijke aanwezigheid in deze streek. Ook voor het aangrenzende gebied in het noorden van de provincie Henegouwen is de info gering.

Voor de regio rond Ronse is onze kennis zeer beperkt. Tot op vandaag is het centrum van Ronse op archeologisch vlak vrij slecht gekend. Recent bracht de grote vlakdekkende opgraving in het kader van de ontwikkeling van het woonproject De Stadstuin in Ronse daar verandering in (uitvoerder: SOLVA). Tijdens het onderzoek kwamen onder meer bronstijdgrafcirkels, Romeinse sporen en een nagenoeg volledig vroeg- tot volmiddeleeuws erf aan het licht.³

² Bauters 1997, 166-167; Vandecatsye & De Clercq, 2008.

³ Pedé R., Clement C. & Cherretté B, 2010 ; Clement C., Pedé R., & Cherretté B, 2010. Pedé R., Clement C., De Maeyer W. & Cherretté B, 2010 ; Pedé R., Clement C., De Cleer S., Guillaume V. & Cherretté B, 2011 ; Pedé R., Clement C., De Cleer S., Guillaume V. & Cherretté B, 2011.

Ten noorden van Pont West op de heuvelrij Kluisberg - Hotondberg – Muziekberg, bevinden zich verschillende steentijdsites en grafcircels.

In de directe omgeving van het onderzoeksgebied zijn enkele archeologische vondsten en sites gekend. Vooreerst loopt op iets meer dan 1 km ten westen van het terrein de Romeinse weg van Kerkhove naar Blicquy (**Fig. 7:2**). Aan de weg zijn op ca. 2 km naar het noordwesten van het terrein, de resten van een Romeinse villa/steenbouw aangetroffen (**Fig. 7:4**).⁴ Bij een kleine zoeksleuf werden hier funderingen in ijzerzandsteen aangetroffen, alsook een zeer grote concentratie Romeinse dakpannen. We noteren ook de vondsten van een doorboorde tegel van een oven (?), aardewerk, een parel en een kleine gepolijste bijl in zwarte silex.

Daarnaast vermelden we nog de vondst van een gepolijste bijl (prospectie door M. Rogge, informatie uit CAI) op de site Langveld, op 2,5 km ten noorden van het terrein (**Fig. 7:6**).⁵ Op 2 km ten westen van het terrein, op de site Paillaert (**Fig. 7:5**), werd een poel uit de vroege middeleeuwen gevonden. Een ¹⁴C datering houtskool leverde een datering op tussen 410-560.⁶ Dichterbij, op 1 km ten oosten, werd op de site Residentie Royale, een kuil uit de volle middeleeuwen (981-1024) gevonden (**Fig. 7:7**).⁷

Luchtfoto's (op google.maps en luchtfoto's genomen door de Universiteit Gent) tonen de aanwezigheid van een archeologische site net ten westen van het onderzoeksproject aan. Het gaat om een enclos waarbinnen duidelijke sporen liggen (**Fig. 7:3** en **Fig. 8**). Deze site ligt ten oosten van de Romeinse weg en net ten westen van de huidige Malaisestraat.

Figuur 7. Gekende archeologische sites in de onmiddellijke omgeving van Ronse Pont West (fase 1) (1); (2) Romeinse baan Kerkhove-Blicquy; (3) Site zichtbaar via luchtfoto; (4) Romeinse villa van Russeignies; (5) Poel uit de vroege middeleeuwen op site Paillaert; (6) Gepolijste bijl, prospectievondst op Langveld; (7) Kuil uit de volle middeleeuwen op site Residentie Royale.

⁴ Deconinck 1962.

⁵ Vondst uit PAM Velzeke (CAI 500413).

⁶ De Mulder 2002.

⁷ De Mulder 2002.

Figuur 8. Luchtfoto met archeologische site net ten westen van het projectgebied (bron: google.maps).

5. ONDERZOEKSOPDRACHT

5.1. Vraagstelling

De aanleiding van het project is de geplande realisatie van een bedrijventerrein. Gelet op de omvang van het projectgebied (1ste fase ca. 17 ha), de locatie op een heuvelrug tussen twee beken en de nabijheid van talrijke reeds gekende archeologische sites uit verschillende periodes, bestaat de kans dat er op het terrein sporen van menselijke activiteiten aanwezig zijn. Doel van het vooronderzoek is de eventuele aanwezigheid van archeologische sporen te achterhalen, hoe de bewaringstoestand is, welke functie ze hadden en uit welke periode ze dateren. Dit zal leiden tot een eerste inschatting van het archeologisch potentieel voor een eventueel vervolgonderzoek en de geografische afbakening ervan.

5.2. Randvoorwaarden

De bijzondere voorwaarden bevinden zich in bijlage.

6. WERKWIJZE EN OPGRAVINGSSTRATEGIE

6.1. Methodologie terreinwerk

Om een zicht te krijgen op de eventuele aanwezigheid van archeologische sporen zijn binnen het onderzoeksgebied in totaal 81 proefsleuven aangelegd met een onderlinge tussenafstand van 15 meter (as op as). Een graafmachine legde de sleuven machinaal aan en dit onder begeleiding van twee archeologen.

Er vonden twee proefsleufcampagnes plaats. Een eerste werd uitgevoerd in augustus 2011 en onderzocht de noordelijke terreinen (proefsleuven 1-25). In maart en april van 2012 werden de overige en de meer zuidelijk gelegen percelen onderzocht (proefsleuven 26-81). De percelen die momenteel nog bewoond worden, zullen pas in de toekomst onderzocht worden: het gaat om een woning aan de Doorniksesteenweg enerzijds, en een woning en een boerderij aan de Oude Pontstraat anderzijds.

Sleuven 1-3, 6, 26-81 zijn gegraven met een breedte van 2 m, terwijl de sleuven 4, 5, 7-25 gegraven zijn met een breedte van 2,5 à 3 m. De bredere sleuven waren een test om zo gemakkelijker grachten en greppels te onderscheiden van windvallen, en om duidelijker sporenconcentraties te herkennen. In de praktijk bleek het graven van sleuven van 3 m breed (met een kraanbak van 2 m breed) echter minder handig en tijdrovend. Daarom werd in fase 2 opnieuw geopteerd voor het aanleggen van sleuven van 2 m breed. Belangrijk hierbij was ook het feit dat de dikte van de bovenliggende teelaarde doorgaans beperkt was. Eventuele slagschaduw heeft in die gevallen een minder storende impact, waardoor sleuven van 2 m voldoende zichtbaarheid garanderen.

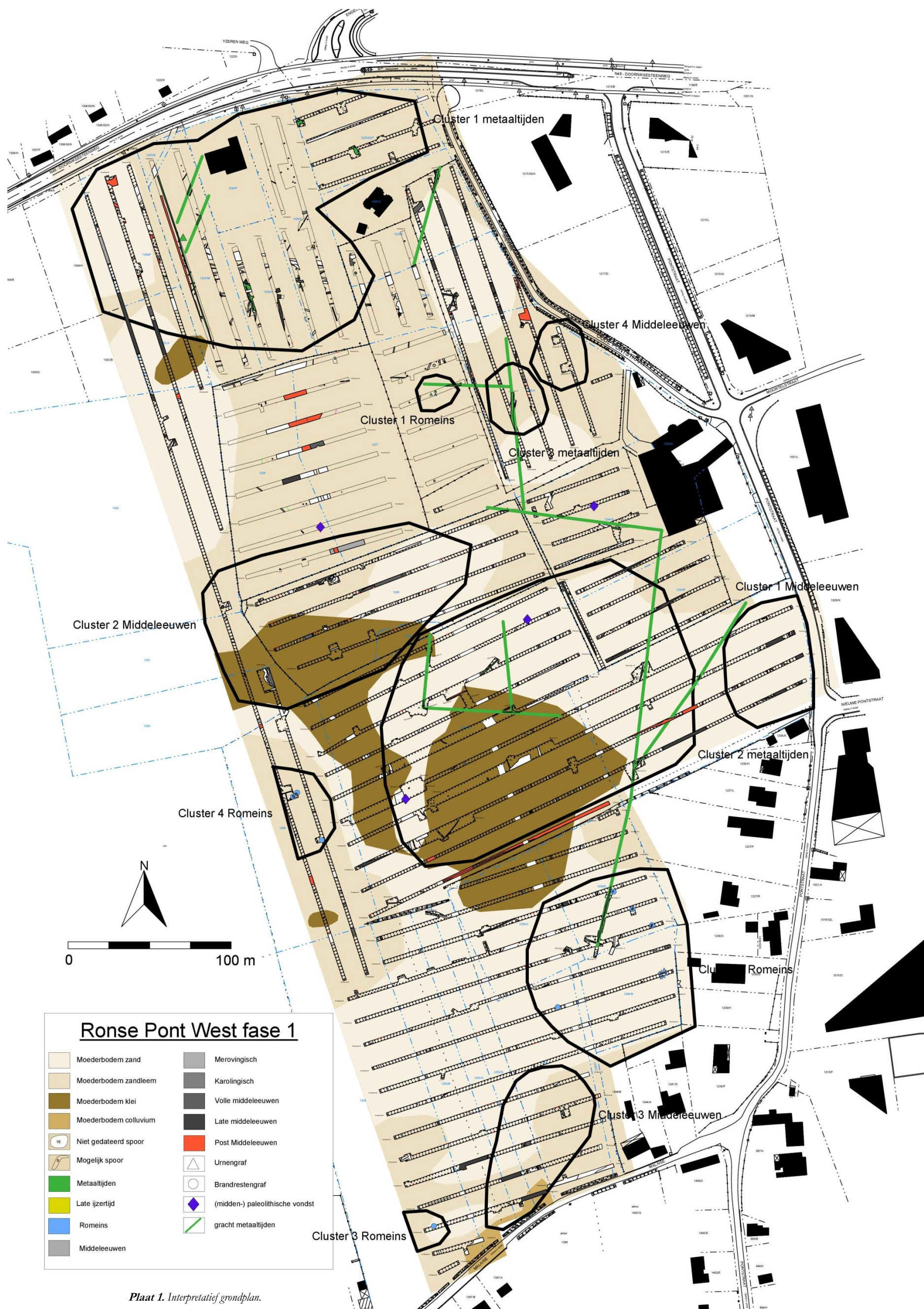
De sleuven zijn deels aangelegd volgens de oriëntatie van de percelen, en deels haaks hierop. Bij de inplanting en oriëntatie werd rekening gehouden met verschillende factoren zoals de huidige topografie, het hydrografisch net, de windrichting en perceelsstructuren. Na afloop zijn nog 25 kijkvensters aangelegd. De sleuven zijn afgegraven tot op de moederbodem⁸ (zandleem) of tot op het tertiaire niveau waar geen zandleem was afgezet of waar deze was geërodeerd. De sporen zijn manueel opgeschaafd, gefotografeerd, beschreven en topografisch ingemeten. Een aantal sporen zijn gecoupeerd met als doel de aard en datering ervan te kunnen bepalen. De coupes zijn eveneens gefotografeerd, ingetekend en beschreven. Alle vondsten kregen een identificatienummer. Op regelmatige afstanden en indien er geen archeologische sporen aanwezig waren, zijn profielputten aangelegd om een beter beeld te krijgen van de bodemopbouw. Elk profiel is gefotografeerd, ingetekend en per laag beschreven. Van alle sleuven en profielen is de precieze locatie topografisch ingemeten. Een deel van de aarde uit de proefsleuven is geprospecteerd met een metaaldetector.

Bij de verwerking zijn alle spoorbeschrijvingen, plannen, foto's, vondstbeschrijvingen en –behandelingen ingevoerd in de archeologiedatabank van SOLVA.⁹

Een algemeen plan met de inplanting van de sleuven en de sporen is te vinden op **Fig. 1**. Een interpretatief plan van de sporen, geprojecteerd op de bodemkaart is hieronder te vinden (**plaat 1**). Deze bodemkaart is opgemaakt aan de hand van bevindingen en bodemprofielen tijdens het onderzoek. Dit plan geeft ook clusters met sporen weer per periode, alsook het gereconstrueerde grachtensysteem uit de metaaltijden.

⁸ Ook waar een textuur B-horizont of colluvium aanwezig was, is steeds afgegraven tot op de moederbodem omdat de sporen pas vanaf dat niveau zichtbaar waren.

⁹ De archeologiedatabank van SOLVA omvat alle informatie die op terrein ingezameld wordt (spoorfiches, plannen, foto's,...) alsook de vondsten. Op basis van deze basisinformatie worden tevens contexten en structuren gecreëerd, alsook diverse bijlagen (rapporten, rapport natuurwetenschappelijk onderzoek...). De databank beheert zodoende alle opgravingsdata ingezameld op projecten die door SOLVA worden uitgevoerd. Ze is te allen tijde te consulteren op de bureaus van SOLVA.

6.2. Methodologie verwerking

Het gebruik van gestandaardiseerde fiches en een gestandaardiseerde nummering van de sporen en de lagen in een spoor – en alles wat daarmee samenhangt (foto's, plannen, vondsten) – heeft niet alleen te maken met het stroomlijnen van de registratie op het veld, maar ook met de verwerking van deze gegevens tijdens de rapportage.

De dienst archeologie van SOLVA heeft in de loop van 2009 de ontwikkeling van een databank geïnitieerd. Haar doel is het kunnen zowel invoeren en opslaan, als raadplegen en beheren van alle gegevens – velddata en externe informatie – in één systeem. Daarenboven is het de opzet om met de databank overzichtelijke lijsten te kunnen genereren, die als bijlagen kunnen dienen in de rapporten. Deze databank is geen star gegeven, maar een 'ongoing' project, te meer nu ook de stap is gezet naar een volledig digitale registratie op het terrein.

De absolute basis van de databank, de kleinste atomaire eenheid als het ware, is het spoor. Dit omvat elk spoor, elk onderdeel van een spoor alsook elke actie die in het verleden haar sporen in de ondergrond naliet. Deze kleinste eenheid valt uiteen in zeven types: 'laag', 'muur', 'vloer', 'skelet', 'hout', 'vertical feature interface' of 'VFI' en 'horizontal feature interface' of 'HFI'. Voor elk type spoor bestaat één gestandaardiseerde fiche in de databank. Aan deze kleinste eenheid wordt alles gekoppeld: tekeningen, foto's én vondsten. Bovendien worden op dit niveau de eerste relaties gelegd tussen de sporen onderling: een spoor 'is recenter', 'is ouder', 'gelijktijdig met' of 'hetzelfde als' een ander spoor.

Op een tweede niveau in de databank staan de contexten. Contexten groeperen één of meerdere sporen. Elke context krijgt een individueel nummer, namelijk het nummer van het eerste spoor dat tot deze context behoort. Het is evenwel zo dat niet elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een context. Verstoringen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een context gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau. De tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan een spoor worden door de databank automatische verbonden aan de context waartoe ze behoren. Vanuit dit contextniveau kan men dus makkelijk navigeren in de verschillende sporen van die context en waaraan de vondsten, tekeningen en foto's verbonden zijn. Op dit niveau laat de databank eveneens toe chronologische/stratigrafische relaties te leggen tussen de contexten onderling.

Het derde niveau in de databank bevat de structuren. Structuren groeperen op hun beurt één of meerdere contexten. Ook zij krijgen een individueel nummer, met name het eerste contextnummer dat tot deze structuur behoort. Indien bijvoorbeeld een gebouwplattegrond (structuurniveau) is vastgesteld, bestaande uit verschillende paalsporen (contextniveau), dan zal deze gebouwplattegrond het nummer dragen van een context (een paalspoor) die deel uitmaakt van deze structuur. Elk paalspoor (contextniveau) kan op zijn beurt bestaan uit een paalkern (spoorniveau) en een insteek (spoorniveau). Opnieuw is het zo dat niet elke context tot een structuur hoeft te behoren. De databank groepeerd onder een structuur telkens de tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan de contexten die deel uitmaken van de structuur. Opnieuw is vanuit het structuurniveau gemakkelijk te navigeren tussen de verschillende contexten die ertoe behoren en zo, verder afdalend, uiteindelijk tussen de verschillende sporen. Op dit niveau kunnen eveneens chronologische/stratigrafische relaties gelegd worden tussen structuren.

Het zijn de contextnummers en, indien gegroepeerd onder een structuur, de structuurnummers die verder in de tekst de leidraad vormen. Voor de volledigheid geven we nog mee dat er thesauruslijsten zijn

opgesteld die duidelijk definiëren welke archeologische gehelen als context dan wel als structuur geïnterpreteerd worden.

Wat de vondsten en de staalnames betreft, wensen we mee te geven dat de databank een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie en datering voorziet. Beide gebeuren zoals vermeld op het spoorniveau. Hieraan zijn de verschillende inventarisnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt ‘automatisch’ een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, context- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te gebruiken, dit laatste onder meer door middel van grafieken. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden.

De databank bevat tot slot alle relevante documenten met betrekking tot een project in een map ‘bijlagen’: BVS, rapport, plannen, overzichtsfoto’s, rapporten natuurwetenschappelijk onderzoek, totaalplan,...

6.3. Motivatie van de selectie van materiaal en staalname

Tijdens het onderzoek zijn alle aangetroffen vondsten geregistreerd en gerecupereerd. Hierbij behoren een aantal metaalvondsten die werden geconserveerd¹⁰ (inventarisnummers 1, 283, 428, 430, 436, 281). De vondsten uit funeraire contexten werden voorlopig *in situ* gelaten en zijn tijdens het onderzoek meteen afgedekt met dekzeilen en aarde. Aangezien het een vooronderzoek betreft, waarbij snel duidelijk was dat verder vlakdekkend onderzoek noodzakelijk zou zijn, zijn uit de aanwezige sporen weinig houtskool- en houtstalen genomen. Dit zal meer uitgebreid gebeuren tijdens het vervolgonderzoek. Wel zijn er sporadisch een aantal stalen genomen van de tertiaire klei- en zandafzettingen, dit met het oog op een eventuele analyse.

Tijdens het onderzoek werden verschillende crematiegraven aangesneden. Hierbij wordt onvermijdelijk telkens een klein deel het graf weggegraven. We hebben ervoor gekozen om deze aarde systematisch in te zamelen uit de kraanbak en volledig te bemonsteren. Zo werd 520 liter aarde afkomstig van crematiegraven en een zone rond urnengraven volledig uitgezeefd en uitgesorteerd op inhoud (houtskool, bot, aardewerk, metaal, ...) (**Tabel 1**). Dit leverde al enkele gegevens op in verband met de datering van een aantal graven. Daarnaast werd ook aarde uit een mogelijke (ongedateerde) kolenbranderskuil gezeefd, wat een rand van een kogelpot opleverde.

Staal	Context	Aantal (voor ZS en BS in liter)	Interpretatie
Houtskool	divers	15	
Hout	PS27/A/11/AB/4	1 zak	Middeleeuwse gracht
	PS45/A/15	1 fragment	Middeleeuwse kuil?
Zeefstaal (ZS)	PS30/A/8	110	crematiegraf
	PS36/A/5	10	crematiegraf
	PS36/A/14/AB/1	50	crematiegraf
	PS38/A/16	80	crematiegraf
	PS39/A/1	230	crematiegraf
	PS63/A/19	10	crematiegraf
	PS63/A/33/AB/1	20	kolenbranderskuil
	PS64/A/10	20	crematiegraf
Bodemstaal (BS)		40	Tertiaire lagen (klei/zand)

Tabel 1. *Zicht op de gezeefde monsters.*

¹⁰ Door Archeologische Dienst Waasland.

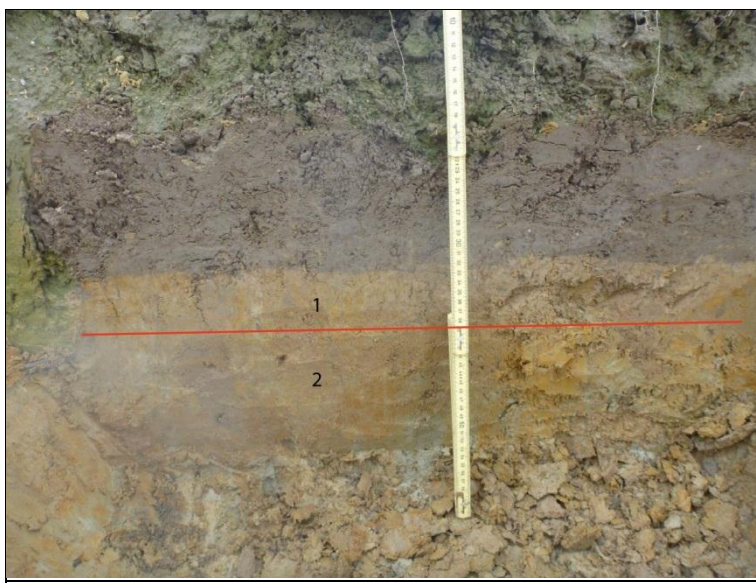
7. BESCHRIJVING VAN HET ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

7.1 Bodemopbouw¹¹

Er werden diverse bodemtypes waargenomen. Op de hoogste punten werden tertiaire lagen aangesneden, afwisselend bestaande uit klei en zand. Op de zones daarrond werd (zand)leem waargenomen. Tegen de Malaisestraat in het zuiden werd het substraat afgedekt met een pakket colluvium.

7.1.1 Tertiaire afzettingen

Een groot deel van het terrein bestaat uit tertiair zand, dat onmiddellijk onder de ploeglaag zichtbaar wordt (**Afb. 1**). Steentijdsites *in situ* kunnen op dit niveau niet meer aangetroffen worden. Geëmigreerde artefacten daarentegen wel.

Afbeelding 1. Bodemprofiel (PS53-A-PR1): (1) tertiair zand (2) tertiaire klei.

Op andere zones kwam onder de ploeglaag onmiddellijk tertiaire klei tevoorschijn (Afb. 2-3). Het gaat vooral om de westelijke delen van proefsleuven 49 tot 58. Het betreft een homogene gele klei met groenige vlekken. Dit is geen *swelling*klei of plastische klei, maar klei dat gemakkelijk breekt. Deze klei kan gebruikt worden voor het vervaardigen van ceramiek of bouw materiaal.¹² Er werden sporen herkend in deze kleilagen.

¹¹ Op 30/04/2012 bezocht bodemkundige Jari Mikkelsen (GATE/Raakvlak) de site om er een aantal bodemprofielen te bekijken (tweede proefsleufcampagne).

¹² Mondelinge informatie J. Mikkelsen.

Afbeelding 2-3. Westelijk deel van proefsleuf 54: bodemprofiel en grondvlak.

7.1.2 Oxido-reductieprofielen

Zones met zandleem situeren zich eerder aan de randen van het terrein, vooral in de noordwestelijke hoek en in het zuiden van het terrein (Afb. 4-5). Plaatselijk worden op de zandlemige zones oxido-reductieprofielen waargenomen. Het gaat om een lichtgrijze E-horizont, rijk aan mangaan, als gevolg van een fluctuerende grondwatertafel. De laag verdoezelt de sporen die er zich in bevinden.

Afbeelding 4-5. Bodemprofielen (PS65-54, ter hoogte van steentijd-artefact) met een oxido-reductieprofiel (1) B-horizont; (2) E-horizont met fluctuerende grondwatertafel; (3) overgangslaag tussen de quartaire en tertiaire lagen.

7.1.3 Lemige profielen

Lemige bodems werden vooral vastgesteld ter hoogte van proefsleuven de 41-44 en 78-81. In die zones was onder de ploeglaag een B-horizont te zien. Onder het lemig pakket bevindt zich een bleke uitlogingshorizont (?) (Afb. 6-7).

Afbeelding 6-7. Bodemprofielen (PS 40-47).

7.1.4 Bodemkundige fenomenen, gelieerd aan glaciale omstandigheden

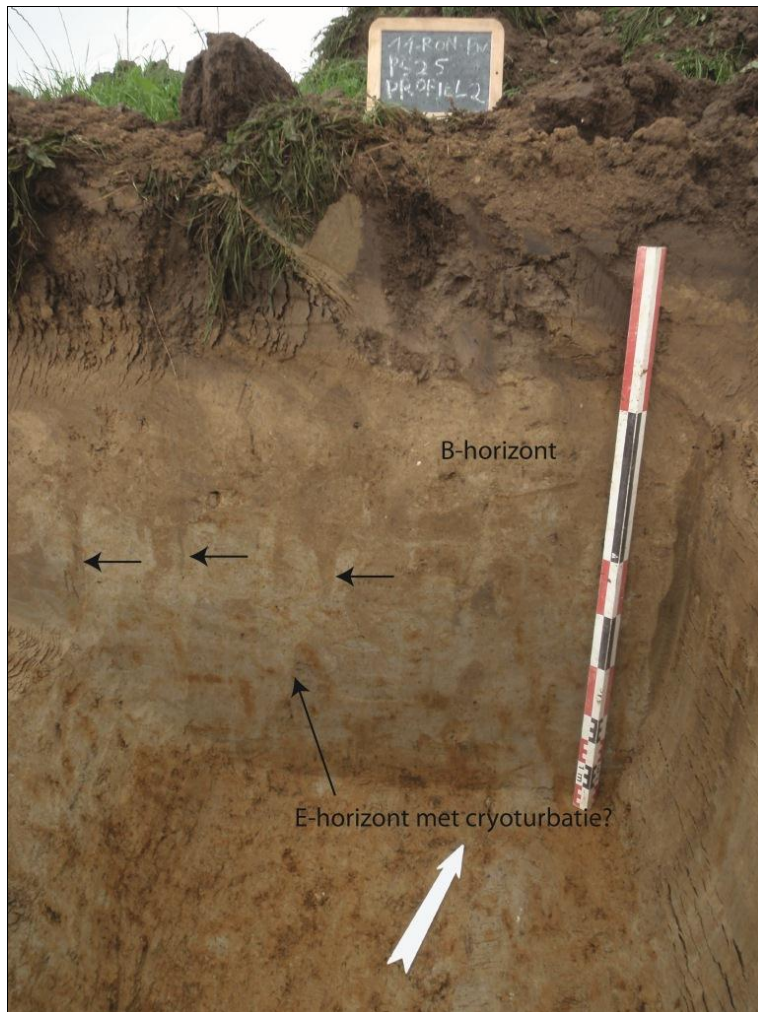
In de proefsleuven 17, 19, 21 en 25 werden restanten waargenomen. Het gaat in vlak om polygonen (PS 17, 21 en 25) (Afb. 8-11) en in het profiel mogelijke ijswiggen (PS 25, profiel 2) en cryoturbatie in de vorm van opgestuwde grondlagen (PS 25, profiel 1-2) (Afb. 12).

Afbeelding 8-9. Zicht op polygonen in proefsleuf 17 en 25.

Afbeelding 10-11. Zicht op polygonen in proefsleuf 21.

Figuur 12. *Zicht op cryoturbatie en ijswiggen (?) in proefsleuf 25.*

7.1.5 Dassenburcht

In proefsleuf 1 werd een grote dassenburcht aangetroffen en deels vrijgelegd in een kijkvenster (Afb. 13). Dassenburchten zijn doorgaans een indirecte aanwijzing voor de aanwezigheid van een bovenliggend heuvellichaam, zoals bijvoorbeeld grafheuvels. Voorlopig werd in het kijkvenster geen kringgreppel aangesneden.

Afbeelding 13. Zicht op de dassenburcht in proefsleuf 1.

7.2 Prehistorie

Door de afwezigheid van quataire lagen op een groot deel van het terrein, kunnen *in situ*-steentijdsites op deze plaatsen uitgesloten worden. In het tertiaire zand kunnen eventueel wel verticaal gemigreerde artefacten voorkomen, maar voor de kleigronden kan dit volledig uitgesloten worden.

Veertien fragmenten silex werden tijdens het onderzoek ingezameld.¹³ Daaronder bevinden zich enkele opmerkelijke artefacten (**plaat 1**). Tabel 2 geeft een overzicht van de vondsten.

inv-nr	spoonr	determinatie
26	PS 2-A-12	vermoedelijk natuurlijk
49	PS 5-A-24	gepolijst fragment
81	PS 12-A-LV 2 (net naast spoor 4)	schrabber (verdund, afhaking op breuk)
84	PS 15-A-LV 1	afslag zwarte silex, met retouches (distaal), proximaal afgebroken
102	PS 24-A-1	boordschrabber midden paleolithicum
161	ps 36-A-18	kling (moeilijk te plaatsen / distaal afgebroken)
184	PS 41-A-6	afslag, patina (mogelijk paleolithicum)
243	PS 54-A-11	bruinrode silex, microkling, onregelmatig
245	PS 55-A-18	kern (twee tegengestelde slagrichtingen, niet te plaatsen)
314	PS 63-A-LV 1	geretoucheerde afslag
412	PS 81-A-2	vermoedelijk natuurlijk, intentionele verbrijzeling?
429	PS 39-A-LV uit aardehoop nabij crematiegraf	vermoedelijk natuurlijk, geweerkei?
432	PS 50-A-LV uit aardehoop nabij spoor 4, ploeglaag	fragment afslag, mogelijk paleolithicum
434	PS 54-A-LV uit aardehoop nabij spoor 26, B-horizont	geretoucheerde afslag midden paleolithicum

Tabel 2. Overzicht van de steentijdvondsten.

¹³ Determinatie door prof. Ph. Crombé (UGent) en dr. J. Sergant (GATE).

Een eerste artefact, gevonden in proefsleuf 24, dateert uit het midden-paleolithicum (Afb. 14). Het gaat om een boordschrabber. Het artefact werd aangetroffen binnen een opvullingspakket van een middeleeuwse depressie (PS24-A-2). Interessant zijn de ijstijdfenomenen in de zone van de vondst (zie hoofdstuk bodemkunde). Ze wijzen er op dat hier nog oude bodems *in situ* bewaard zijn, en andere (paleolithische) artefacten wel nog *in situ* kunnen bewaard zijn.

Afbeelding 14. Boven: middenpaleolithische boordschrabber. Onder: middenpaleolithische retouchée afslag.

Ook een tweede artefact dateert uit het midden-paleolithicum werd tijdens het onderzoek aangetroffen (Afb. 14). Het betreft een geretouchée afslag. Jammer genoeg werd deze gevonden in de afgegraven grond naast een proefsleuf. De grond waarin de vondst werd gevonden, kon op basis van de textuur

worden toegewezen aan de B-horizont.¹⁴ De vondst werd gedaan ter hoogte van proefsleuf 54, op ongeveer 165 m ten zuiden van de eerste vondst.

Daarnaast noteren we nog twee afslagen, die op basis van de patina, eveneens uit het paleolithicum kunnen dateren. Het gaat om een vondst uit PS 41-A-6 en een losse vondst uit PS 50 (nabij spoor 4, ploeglaag).

Tijdens het vooronderzoek is ter controle een kijkvenster gegraven rond de vondst gedaan uit proefsleuf 54.

Van de andere vondsten was het met zekerheid geweten dat ze zich niet meer *in situ* bevinden, waardoor kijkvensters daar niet nodig waren. Er werden ook evenmin boringen uitgevoerd omdat die in dit concreet geval geen extra informatie zouden opleveren, gezien het originele loopvlak niet meer is bewaard. Bij het kijkvenster in proefsleuf 54 werd laagsgewijs verdiept tot op het tertiair substraat. Dit leverde geen nieuwe vondsten meer uit.

De paleolithische vondsten duiden er op dat de plaats door Neanderthalergroepen werd bezocht. Het oorspronkelijke loopvlak is echter weggeërodeerd. De vondsten bevinden zich rond het hoogste punt van het terrein.

Voor de overige fragmenten bewerkte silex zijn voorlopig geen dateringen voor handen. Het gaat om een gepolijst fragment (bijl? Neolithicum?), een schrabber, een geretoucheerde afslag, een kling, een microkling en een kern.

7.3 Metaaltijden

7.3.1 Zones met archeologische concentraties

7.3.1.1 Zone 1

Op het noordelijk deel van het onderzoeksterrein kwamen verschillende sporen uit de ijzertijd aan het licht. Er worden drie ‘clusters’ binnen zone 1 onderscheiden: een centrale, een westelijke en een oostelijke cluster.

7.3.1.1.1 Een aantal verspreide kuilen op het centrale gedeelte van zone 1

Centraal in zone 1 vallen dertien kuilen op. Het gaat om de kuilen PS 1-A-5 (Afb.16)/6 (Afb.16)/8, PS 2-A-13, PS 5-A-21/22/23, PS 8-A-4/5/6/7, PS 10-A-8 en PS 12-A-6. In verschillende kuilen werd protohistorisch aardewerk gevonden. De meeste kuilen zijn rond en hebben een homogene licht(blauw)grijze vulling met brokjes houtskool. Ze hebben een diameter van ongeveer 1 meter breed. De sporen in proefsleuven 10 en 12 lijken een blekere vulling te hebben. Daarnaast werden nog een aantal mogelijke sporen opgetekend.

Eén van de kuilen leverde verschillende wandfragmenten aardewerk op van éénzelfde individu (20 scherven handgevormd grofwandig geruwd onversierd aardewerk) alsook een ijzeren (scheer?)mes (PS 1-A-5) (**Afb. 15**). Dergelijke messen komen voor vanaf het einde van de late ijzertijd, en veel in funeraire contexten¹⁵. Verschillende exemplaren zijn gekend uit aristocratische graven, bijvoorbeeld op de site van Raillencourt-Sainte-olle nabij Cambrai (INRAP).¹⁶ In een andere kuil werden spikkels verbrand bot waargenomen (PS 5-A-22). Voorlopig werden nog geen kuilen gecoupeerd. Het is niet duidelijk of het gaat om nederzettingssporen, dan wel om graven. In een aantal kuilen zijn verschillende (grote fragmenten) aardewerk zichtbaar, maar deze werden *in situ* gelaten (**Afb. 16**). Referenties voor urnengrafvelden uit de

¹⁴ Door Jari Mikkelsen.

¹⁵ Mondelinge informatie G. De Mulder (UGent), een typologie van deze messen staat beschreven bij Kaurin 2008.

¹⁶ Bouche, Blancaert & Ginoux 2002.

late ijzertijd zijn te vinden op de sites van Ursel (Rozestraat), Dendermonde (Hoogveld) en Kemzeke (Kwakkel)¹⁷.

Afbeelding 15. Mes uit PS1-A-5.

Afbeelding 16. Links: PS1-A-5/6: twee kuilen uit de metaaltijden uit het centrale gedeelte van zone 1. Rechts: detail van vulling van kuil PS8-A-4: verschillende clusters met grote fragmenten aardewerk.

In proefsleuf 7 werd een concentratie aardewerk aangesneden (**Afb. 17**). Het aardewerk kwam aan het licht in de B-horizont, net onder de ploeglaag, waardoor nog geen spoor kon worden herkend. Bij het vrijleggen kwamen verschillende scherven aan het licht, voornamelijk van éénzelfde individu (**Afb. 18** en **Fig. 9**). Na het wassen van het aardewerk bleek het te gaan om minstens drie verschillende individuen: een grote situla-vormige pot, een klein randfragmentje van een andere pot, en een versierde wandscherf met indrukken (**Afb. 18**). Tijdens het vrijleggen werd één brokje verbrand bot waargenomen in de vulling tussen de scherven. De vondst wordt gedateerd in de ijzertijd.¹⁸ Enkel de losse fragmenten zijn gerecupereerd, maar een groot deel bevindt zich nog *in situ*. Het gaat mogelijk om een urnengraf.

¹⁷ Referenties Ursel (Bourgeois et. al. 1989); Dendermonde (Vandecatsye & Laisnez 2010); Kemzeke (Bourgeois 1991).

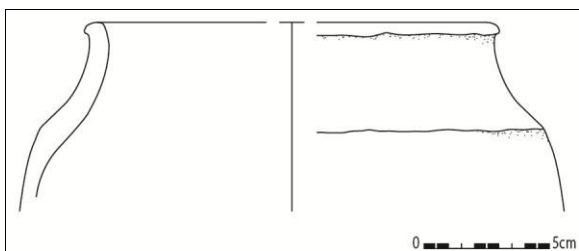
¹⁸ Mondelinge informatie: Guy De Mulder.

Afbeelding 17. Aardenverkeconcentratie met mogelijke gebroken urne.

Afbeelding 18. Aardenwerk uit de concentratie.

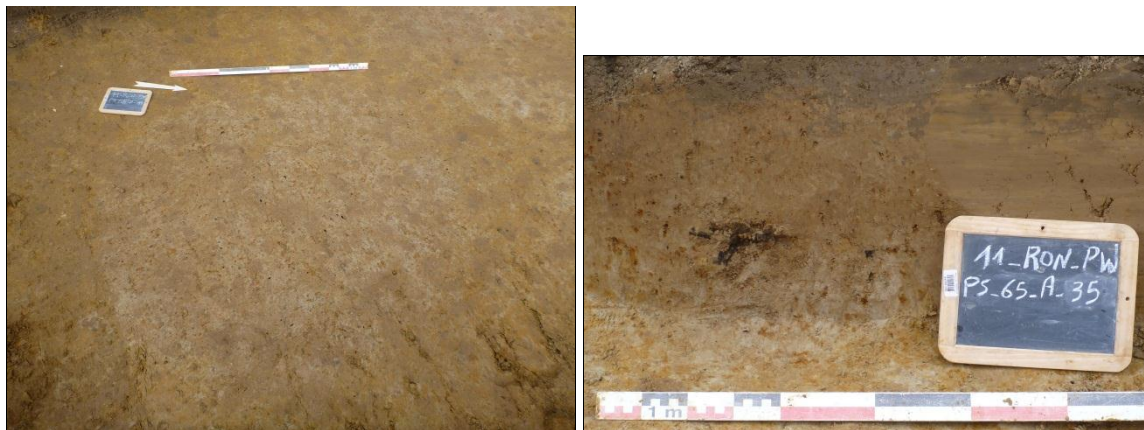

Figuur 9. Zicht op de vermoedelijke urne (Schaal 1:3).

Algemeen kunnen we stellen dat de kuilen verspreid liggen, maar toch binnen een bepaalde zone. De functie van de kuilen is nog onduidelijk. De sporadische aanwezigheid van verbrand bot, de houtskoolrijke vulling van de kuilen, een mes en een mogelijke urne kunnen eventueel wijzen op funeraire grafkuilen. Er werd voorlopig een minimum aan kijkvensters getrokken, om zo weinig mogelijk te verstoren.

7.3.1.1.2 De 'westelijke' cluster: bewoningssporen

Een duidelijke cluster sporen werd aangetroffen ten noordwesten van de reeds besproken sporen, namelijk in proefsleuf 65 (sporen 9-37) en 66 (sporen 8-25). Het gaat om een zone met duidelijke kuilen en paalkuilen, grachten en greppels. Ook deze sporen horen thuis in de metaaltijden. De sporen liggen meer geconcentreerd dan de eerder besproken kuilen, op het centrale gedeelte van zone 1. De vulling van de sporen is ook anders: ze hebben een lichtgrijze vulling met roestvlekken, en zijn (meestal) minder houtskoolrijk. Er werden ronde paalsporen herkend (**Afb. 20**), alsook ronde (**Afb. 19**) en rechthoekige kuilen. Ook hier werd een minimum aan kijkvensters gegraven, gezien het snel duidelijk was dat het om een dense sporenconcentratie uit de ijzertijd ging. Op één plaats werd een kijkvenster aangelegd (PS65-A-26). Daar werd een grote mangaanrijke, onregelmatige (en vermoedelijk ondiepe) vlek vrijgelegd, die veel ijzertijdscherven opleverde (o.a. zes randfragmenten waaronder een vermoedelijke ribbelkom).

Afbeelding 19-20. Ronde kuil (links) en paalspoor (rechts) uit de westelijke 'bewoningszone'.

7.3.1.1.3 De 'oostelijke' cluster: artisanale sporen

Op de percelen in het noordoosten van het terrein, tegen de Doorniksesteenweg aan, werden eveneens protohistorische sporen herkend. Deze lijken qua vulling eerder aan te sluiten op deze van de reeds besproken verspreidliggende kuilen op het centrale deel van zone 1 (**Afb. 21-22**).

In drie proefsleuven werden sporen herkend. In proefsleuf 79 (sporen 3-5) gaat het om een meerlobbige kuil (zgn. *fosse polylobée*) en één duidelijke ronde kuil. Uit de sporen werd ijzertijdaardewerk gerecupereerd. In proefsleuf 80 (sporen 1-4-5) werden drie houtskoolrijke paalsporen opgetekend, die mogelijk ook aansluiten bij de ijzertijdsporen, maar die geen vondsten opleverden. Twee kijkvensters in proefsleuf 81 leverden verschillende sporen op uit de ijzertijd. Een eerste legde twee kuilen en drie paalsporen (op een rij) vrij. Eén kuil bevatte metaalslakken. Het tweede kijkvenster legde een cluster kuilen vrij: drie duidelijke kuilen met vijf paalsporen er rond (**Afb. 22**). Opvallend bij een aantal kuilen in dit laatste kijkvenster was de grote hoeveelheid metaalslakken, waardoor een artisanale zone op deze plaats wordt vermoed.

Een parallel voor meerlobbige kuilen in combinatie met artisanat is onder meer gekend op de site van Jupille-sur-Meuse.¹⁹ Het is mogelijk dat deze onregelmatige uitgravingen (leem?)extractiekuilen zijn voor artisanale doeleinden in de onmiddellijke omgeving.

¹⁹ Cocquelet 2012.

Afbeelding 21-22. Links: Kuil uit het eerste kijkvenster in proefsleuf 81. Rechts: tweede kijkvenster in proefsleuf 81: cluster van kuilen en paalsporen, rijk aan metaalslakken.

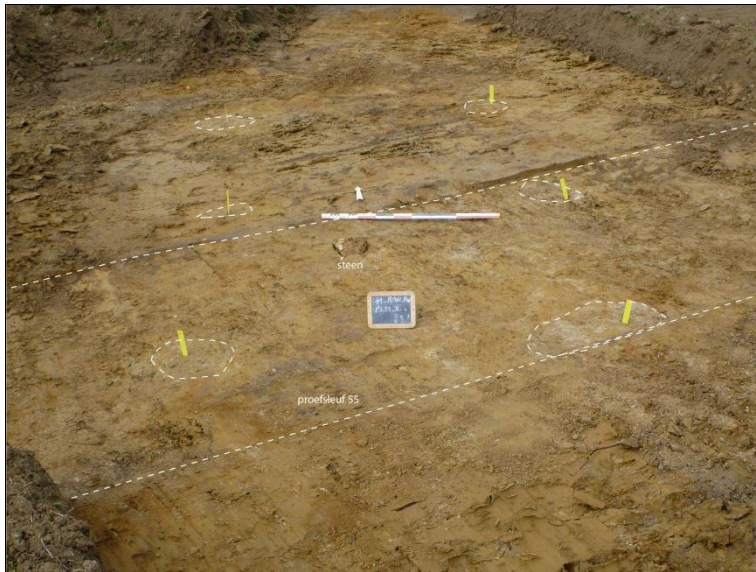
7.3.1.2 Zone 2: enkele bijgebouwtjes

Op het midden van het terrein kwamen verschillende clustertjes met paalsporen aan het licht. Het gaat om relatief kleine paalsporen, met een lichtgrijze homogene vulling. De vulling is gelijkaardig aan deze van de westelijke ijzertijdsporen uit zone 1. Verschillende sporen tekenen zich af in de tertiaire kleiige bodem (**plaat 1**). Ter hoogte van twee clusters werd een kijkvenster gegraven. Dit leverde telkens een gebouwtje op: in proefsleuf 55 werd een zespostig gebouwtje vrijgelegd met een noordoost-zuidwest oriëntatie (**Afb. 23-24**); een tweede gebouwtje (dat vermoedelijk uit minstens zes paalsporen bestaat) werd herkend in het kijkvenster in proefsleuf 56 (**Afb. 25**). In dit laatste kijkvenster bevinden zich onder de paalsporen enkele exemplaren met een houtskoolrijke vulling. Beide gebouwtjes hebben een identieke oriëntatie (NO-ZW). De paalsporen zijn rond of rechthoekig met afgeronde hoeken. Gezien de oriëntatie (parallel met de ijzertijdgrachten, zie hoofdstuk ijzertijdgrachten) en de vulling (homogeen bleekgrijs met roestvlekken), kunnen de sporen hoogstwaarschijnlijk in de ijzertijd gesitueerd worden. Slechts in één paalspoor (PS56-A-30) werden 'krumels' handgevormd aardewerk teruggevonden. In de zone van de bijgebouwtjes komen sporadisch nog enkele mogelijke paalsporen voor. In een kijkvenster (KV 5) kwamen nog twee duidelijke paalsporen aan het licht (KV5-A-2 en 6, eventueel ook 5).

Andere duidelijke paalsporen werden aangetroffen in proefsleuf 54 (sporen 23, 24, 25). Spoor 24 werd gecoupeerd en bleek nog 20 cm diep bewaard te zijn. Een kijkvenster (19) in proefsleuf 54 leverde een aantal duidelijke paalsporen op, aan de rand van een dubbele ijzertijdgracht. In proefsleuf 55 werd een houtskoolrijk spoor en twee liniaire sporen waargenomen (12-14). In proefsleuf 58 werd nog een kuil herkend (spoor 5) die ook mogelijk tot de ijzertijd kan worden gerekend. In proefsleuf 53 werd een kuil vrijgelegd (spoor 4, coupe).

Ook in proefsleuf 63 werden enkele duidelijke paalsporen waargenomen (sporen 9, 11, 12, 13, 16, 15, 23 en 24). Een kijkvenster bracht hier geen nieuwe paalsporen meer aan het licht, waardoor we vermoeden dat een gebouw zich eerder naar het westen toe bevindt, buiten het huidige onderzoeksproject. Nog in proefsleuf 63 werden in de directe omgeving van een dubbele gracht enkele paalsporen aangesneden (sporen 44 en mogelijk 46 en 47). Omdat deze sporen zich in de omgeving bevinden van een aantal Romeinse (?) brandrestengraven, werden deze sporen voorlopig tot een Romeinse sporencluster gerekend (cluster 4 Romeins op **plaat 1**).

Meer naar het noord(oost)en toe, in proefsleuf 75, werden twee duidelijke sporen waargenomen, het gaat om een paalspoor en een kuil (sporen 9-10). De vulling van de sporen sluit aan bij de ijzertijdsporen: het gaat om een homogene lichtgrijze vulling, met veel roestvlekken.

Afbeelding 23. Zicht op kijkvenster in proefsleuf 55 met bijgebouwtje.

Afbeelding 24. Coupe in de tertiare klei op een paalspoor van het bijgebouw in proefsleuf 55.

Afbeelding 25. Zicht op kijkvenster in proefsleuf 56 met bijgebouwtje.

7.3.1.3 Zone 3: proefsleuf 68-69

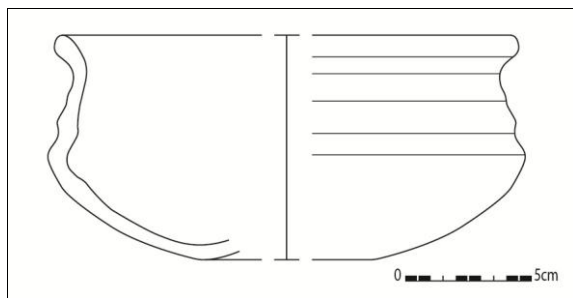
In proefsleuf 69 (sporen 32-38) kwamen vijf duidelijke paalsporen, een deel van een rechthoekige (?) kuil en een greppel aan het licht. Er werd voorlopig geen kijkvensters gegraven omwille van de duidelijkheid van de sporen. Op basis van de vulling kan eveneens een ijzertijddatering vooropgesteld worden. In proefsleuf 68 werd een ijzertijdgracht (PS 68-A-19) aangesneden die opvallend breder is dan de andere ijzertijdgrachten op het terrein. In deze gracht werd onder meer een bekertje/miniaturpotje aangetroffen, in handgevormd aardewerk (zie verder).

7.3.2 Grachtensysteem/grachten

Verspreid over het volledige terrein komen ijzertijdgrachten voor. Ze zijn hoofdzakelijk geïoriënteerd naar het noordoosten-zuidwesten, of haaks daarop, terwijl de middeleeuwse exemplaren vooral noordwest-zuidoost geïoriënteerd, zoals de huidige percelering. De ijzertijdgrachten hebben een gelijkaardige vulling als de andere ijzertijdsporen, namelijk lichtgrijs met veel roestvlekken of lichtblauwiggrijs. Een aantal exemplaren werden gecoupeerd (**Afb. 29**).

Een aantal grachten leverden tijdens het afgraven al talrijke scherven op. Zo kwam in proefsleuf 5 (spoor 12) een groot fragment van een kom aan het licht (**Afb. 26 en Fig. 10**). Het gaat om een ribbelkom, typisch voor de late ijzertijd tot in de vroeg-Romeinse periode. Zoals eerder vermeld kwam ter hoogte van proefsleuf 68 een quasi volledig profiel van een bekertje/miniaturpotje in handgevormd aardewerk aan het oppervlak (**Afb. 27**).²⁰ In proefsleuf 55 (spoor 22) werd een groot fragment van een versierde wandscherf gerecupereerd (**Afb. 28**). De versiering bestaat uit bundels fijne horizontale kamstrepen, die oversneden worden door parallelle verticale gladdingslijntjes. De grote fragmenten aardewerk uit bepaalde grachten doen de aanwezigheid van bewoning in de onmiddellijke omgeving vermoeden.

²⁰ Talrijke miniaturpotjes werden aangetroffen in het Romeinse heiligdom van La Taille Marie te Aiseau-Presles (Henegouwen). Daar worden ze omschreven als *proto terra nigra*- aardewerk (Vokaer 2012). Dergelijke miniaturpotjes zijn ook gekend uit Oedelem en kwam recent aan het licht bij opgravingen in Zottegem (Spelaan) (mondelinge informatie B. Cherretté (SOLVA)). Ze komen vooral voor in late La Tène/vroeg-Romeinse funeraire of religieuze contexten.

Afbeelding 26 en figuur 10 : ribbelkom (PS5-A-12) (schaal 1:3).

Afbeelding 27 : beker of miniatuurpotje (PS68-A-19) . **Afbeelding 28** : versierde wandscherven (PS55-A-22).

Afbeelding 29 : coupe op ijzertijdgracht (KV10-A-1).

De grachten komen zowel binnen de afgebakende zones met sporen voor als er buiten.

Een kijkvenster aan proefsleuf 4 (**Afb. 30**) bracht een cluster greppels of grachten aan het licht. Hier kan echter niet uitgesloten worden dat het - naast enkele duidelijke grachten - ook om een dassenburcht gaat. Voorlopig kunnen nog geen duidelijke enclos afgeïjnd worden. Het gaat in een aantal gevallen om een ‘dubbele’ grachten (bijvoorbeeld in kijkvenster 19 en PS63-A-41/42), wat sterk doet denken aan de zogenaamde *fermes indigènes*.

In kijkvenster 15 werd de splitsing van twee ijzertijdgrachten vrijgelegd (Y-vorm). In kijkvenster 17 is het niet duidelijk of gracht 2 aansluiting vindt op gracht 3-4, of er door wordt oversneden, en verder naar het zuiden niet meer bewaard is.

In een kijkvenster op proefsleuf 51 (kijkvenster 8) werd wel een duidelijke hoek aangesneden van een enclos. De gracht werd gevolgd in een kijkvenster tussen de proefsleuven 49 en 50 (kijkvenster 14), waaruit bleek dat hij verder naar het noordoosten toe, niet meer bewaard was. Naar het zuidoosten toe is de gracht wel nog bewaard. Hij werd aangesneden in proefsleuf 53, en het kijkvenster daarop (kijkvenster

2). Aan deze gracht bevindt nog zich een aftakking, die begint ter hoogte van kijkvenster 2. Deze aftakking kan gevolgd worden in de proefsleuven 50-51-52.

Afbeelding 30 : Kijkvenster in proefsleuf 4: sporencluster van grachten en greppels.

Een aantal grachten werden voor een deel machinaal volledig uitgegraven met het oog op het aantreffen van dateerbaar aardewerk. Dit was het geval voor de grachten PS60-A-6; KV17-A-3/4 en KV17-A-2.

7.4 Romeinse periode

7.4.1 Brandrestengraven

Er werden acht crematiegraven (type brandrestengraf) aangesneden tijdens het onderzoek (proefsleuven 30, 36, 38, 39, 63, 64 en kijkvenster 17). Er kunnen twee clusters worden onderscheiden en één (voorlopig) geïsoleerd graf. Een eerste cluster ligt in de zuidoostelijke hoek van het terrein. Aan het oostelijke uiteinde van sleuven 38 en 39 werd telkens één graf gevonden en in het midden van proefsleuf 36 kwam een derde graf aan het licht. In kijkvenster 17 kwam nog een vermoedelijk graf aan het licht. Aan de oostelijke kant van proefsleuf 36 kwamen eveneens een aantal urnes aan het licht (zie verder). Dit is een duidelijke funeraire zone. Een andere cluster bevindt zich aan de andere kant van het terrein, in de sleuven 63 en 64 (**Afb. 31-32**). In sleuf 63 leverde een kijkvenster twee exemplaren op. Ter hoogte van deze sporen kwam in sleuf 64 nog een derde exemplaar aan het licht. Een schijnbaar geïsoleerd graf werd aangetroffen in de zuidwestelijke hoek van het terrein, namelijk in sleuf 30.

Afbeelding 31-32: Crematiegraven in proefsleuf 63 en 64.

De grond afkomstig van de graven (nazakking/houtskoolrijke vulling) die machinaal werd afgegraven tijdens het onderzoek, werd volledig bemonsterd in emmers. Niet alle graven zijn volledig vrijgelegd, omdat het voldoende duidelijk was dat het om een crematiegraf ging. In een aantal graven werden spikkels verbrand bot waargenomen, maar zeker niet in alle. Een aantal structuren vertonen een mooie rechthoekige vorm, waardoor ze voorlopig in de Romeinse periode te situeren vallen. In sleuf 63 is één graf ovaalvormig (**Afb. 31**).

Het zeven van de aarde leverde enkele vondsten op: in PS30-A-8 een scherp zeepwaar; in PS38-A-16 tien nagels (fragmenten) en verschillende verbrande scherven gedraaid reducerend gebakken aardewerk (o.a. rand); in PS39-A-1 een scherp handgevormd aardewerk (ijzertijdtraditie) en enkele scherven middeleeuws lokaal grijs aardewerk (intrusief?).

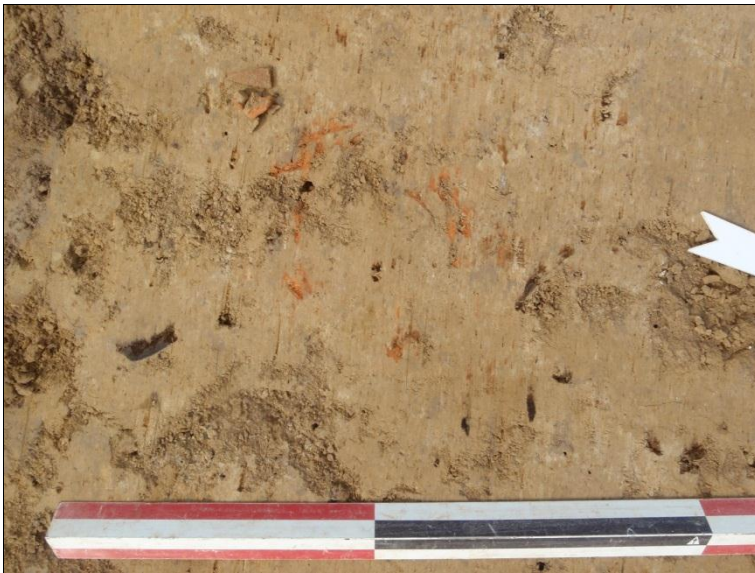
7.4.2 Urnengraven

Op twee verschillende plaatsen op het terrein werd een cluster van Romeinse urnen waargenomen. Een eerste werd aangetroffen op het noordelijk deel van het terrein, een tweede bevindt zich in de zuidoostelijke hoek van het terrein, binnen een cluster crematiegraven (zie boven).

In proefsleuf 13 tekenden zich een viertal cirkels aardewerk af in het vlak (**plaat 1**, cluster 1 Romeins) (**Afb. 35**). Het blijkt om urnen te gaan, want in één individu zijn duidelijk fragmenten verbrand bot te zien (**Afb. 33**). Het aardewerk bestaat hoofdzakelijk uit handgevormde waar. Eén pot is vervaardigd in een roodachtig/kruikachtig baksel. De verschillende potten liggen op enkele meters uit elkaar. Het aardewerk werd zichtbaar net onder de ploeglaag, in de B-horizont, waardoor voorlopig geen sporen worden herkend. Het gaat onder andere om één individu in handgevormd aardewerk (PS13-A-3) (**Afb. 33**), en één individu in kruikwaar (PS13-A-4) (**Afb. 34**). De randen van de potten zijn niet meer bewaard en zijn vermoedelijk weggeploegd. De potten zijn waarschijnlijk door druk van bovenuit naar beneden toe ingeklapt, want de wanden bestaan uit twee tot drie 'lagen' aardewerk. Er werd niet dieper afgegraven en enkel de losse scherven werden gerecupereerd. Alles werd geregistreerd en direct daaropvolgend afgedekt en gedicht.

Afbeelding 33. Restant van een urne met gecremeerd bot.

Afbeelding 34. Restant van een urne in een kruikachtig baksel.

Afbeelding 35. Zicht op proefsleuf 13 met aanduiding van de restanten van urnen (witte prikkers) in de B-horizont.

Een sterk gelijkaardig fenomeen is vastgesteld binnen een cluster crematiegraven, ter hoogte van het oostelijke uiteinde van proefsleuf 36 (**plaat 1**, cluster 2 Romeins) (**Afb. 41**). In deze zone is er geen B-horizont gevormd onder de ploeglaag, maar zijn de vondsten direct zichtbaar in het zandige substraat. Rond de potten kon geen aflijning van sporen herkend worden.

Er werden in het vlak negen verschillende individuen geregistreerd (samen geregistreerd onder de noemer PS36-A-1-9). Uit de aarde, afkomstig van de zone van de negen individuen, werden verschillende scherven gevonden die te linken vallen aan verschillende van deze negen exemplaren. Het doorzoeken van de grond leverde ook scherven van vier andere individuen op (geregistreerd als PS36-A-10 en PS36-A-LV). Metaaldetectie leverde geen extra vondsten op. Tabel 3 geeft een overzicht van de individuen met bijhorende informatie.

De scherven vertonen geen verbrandingssporen. Er werd voorlopig ook geen verbrand bot aangetroffen.

Bij individu 10 valt op dat er zowel verse als oude breuken zichtbaar zijn (**Afb. 36 en Fig. 11**). Dit kan eventueel wijzen op het intentioneel breken van het aardewerk. Bij wijze van test werd één individu vrijgelegd, waarbij al snel duidelijk werd dat het om een quasi volledig individu ging (individu 9, **Afb. 39**). De ‘urnen’ liggen maximaal 4 m uit elkaar verwijderd. De meeste liggen slechts op 1 à 2 m uit elkaar. We merken op dat het om ‘clusters’ potten gaat: het gaat in bijna alle gevallen om clustertjes van twee potten bij elkaar. Waarschijnlijk weerspiegelen deze clusters verschillende graven.

Bespreking van het aardewerk

Het bekertype in geverfde waar (individu 1) kan zowel afkomstig zijn uit Lezoux als uit Keulen (**Fig. 38**). Uit Lezoux dateren ze voornamelijk vanaf de Flavische periode tot het eerste kwart van de 2de eeuw²¹ (mogelijk al vanaf de preflavische periode), deze van Keulen starten vanaf 80 tot ca. 200 na Chr.²² Deze beker heeft een rode deklaag. Geverfde waar met een rode deklaag is de voorloper van deze met donkere tinten.²³

De vormen Holwerda 81f (individu 8) (**Fig. 11**) en de handgevormde kom met naar binnen gebogen rand en grijpelementen (individu 10), en vooral ook de combinatie van beiden in hetzelfde graf (!), zijn zeer

²¹ Brulet, Vilvorder & Delage 2010, 325.

²² Brulet, Vilvorder & Delage 2010, 330-336.

²³ Vermeulen 1992, 86.

courant op een urnengrafveld te Kortrijk (Molenstraat)²⁴ uit de 1ste en begin 2de eeuw. Het bordtype Holwerda 81f verschijnt rond het midden van de 1ste eeuw, en is vooral populair in de Flavische periode, maar blijft in gebruik tijdens de 2de en zelfs de eerste helft van de 3de eeuw.²⁵ Zeepwaar duikt in de regio op vanaf de Neronische periode, en is het best vertegenwoordigd in contexten uit de 2de tot begin 3de eeuw. Mogelijk werd de waar gefabriceerd in Blicquy.²⁶ De sigillata-vorm dat de borden imiteren (Drag. 36) komt voor vanaf 60 na Chr., maar is het meest courant in de late 2de eeuw²⁷. De zeepwaar-imitatie komt voor tot het midden van de 2de eeuw²⁸.

Aan de hand van het aardewerk kunnen we voorlopig een ruime datering in de 1ste eeuw tot de eerste helft van de 2de eeuw voorop stellen.

Enkel de losse scherven werden gerecupereerd. Alles werd geregistreerd en direct weer afgedekt en gedicht.

Hoewel in deze cluster geen verbrand bot werd aangetroffen, vermoeden we sterk dat het ook hier om urnengraven of bijgaven van graven gaat. Onder meer het feit dat het in verschillende gevallen om (oorspronkelijk) quasi volledige vormen gaat en dat er rond de potten geen duidelijke aflijning te zien is van duidelijke sporen (zoals paalsporen, afvalkuilen, ...) wijzen op een directe depositie in de grond. Ook het voorkomen van de potten in clusters (per twee) staft de hypothese van funeraire contexten, naar analogie met onderzochte grafvelden in de regio.

individu	spoor	positie	aardewerk	Afb.
1	PS36-A-1	vormt cluster met 2	bekertype (Hoffheim 26/Hees 2?) in geverfde waar met rode deklaag, kleikruimels	38
			losse scherven gerecupereerd + talrijke scherven van dit individu teruggevonden in aardehoop	
2	PS36-A-2	vormt cluster met 1	scherven in bruinrood baksel	
			in situ laten zitten	
3	PS36-A-3	vormt cluster met 4	bord (imitatie Drag. 36) in zeepwaar (oxiderend gebakken)	
			losse scherven gerecupereerd + talrijke scherven van dit individu teruggevonden in aardehoop	
4	PS36-A-4	vormt cluster met 3	terra nigra vermoedelijk	
			enkel in profiel te zien	
5	PS36-A-5	vormt cluster met 6	terra nigra	40
			in situ laten zitten	
6	PS36-A-6	vormt cluster met 5	bord (imitatie Drag. 36) in zeepwaar (oxiderend gebakken)	40
			losse scherven gerecupereerd + talrijke scherven van dit individu teruggevonden in aardehoop	
7	PS36-A-7	vormt cluster met 8	handgevormd aardewerk (metaaltijden of ijzertijdtraditie)	
			twee scherven, gerecupereerd	
8	PS36-A-8	vormt cluster met 7	bord in terra nigra (zeepwaar) (Holwerda 81f)	Fig. 11
			1 scherf, gerecupereerd + talrijke scherven van dit individu teruggevonden in aardehoop	
9	PS36-A-9	geïsoleerd	bord/kom/schaal in fijnwandige terra nigra	39
			enkele losse scherven gerecupereerd, deels vrijgelegd maar in situ laten zitten	
10	PS36-A-10	niet gekend	kom met naar binnen geborgen rand en grijpelementen	Fig. 11
			uit aardehoop, een groot deel van de pot kan gereconstrueerd worden	36
			Oude en nieuwe breukvlakken zichtbaar!	
11	PS36-A-LV	niet gekend	bekertype commune fine sombre	

²⁴ Leva & Coene 1969.

²⁵ Vermeulen 1992, 85.

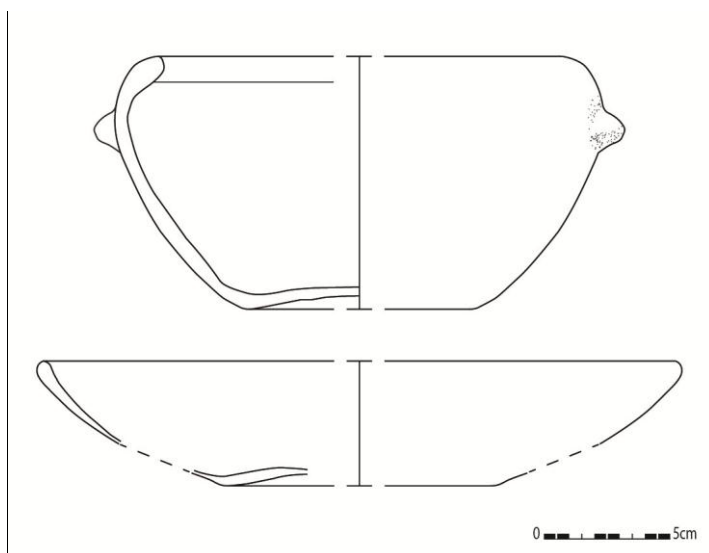
²⁶ Vermeulen 1992, 89-90.

²⁷ Webster 1996, 46.

²⁸ Pede 2005, 353.

			uit aardehoop	
12	PS36-A-I.V	niet gekend	deksel en bodem in gedraaid, reducerend gebakken aardewerk	37
			uit aardehoop	
13	PS36-A-I.V	niet gekend	verschillende scherven in gedraaid, oxiderend gebakken aardewerk	
			uit aardehoop	

Tabel 3. Overzicht van de verschillende individuen (urnen/ bijgaven).

Figuur 11: Individu 10 en 8 (Schaal 1:3).

Afbeelding 36: Individu 10.

Afbeelding 37: Individu 12.

Afbeelding 38: Individu 1 in situ. Afbeelding 39: Individu 9 in situ.

Afbeelding 40: Individu 5 en 6 (cluster) in situ.

Afbeelding 41: Zicht op de sleuf met aanduiding van de urnen in het vlak (gele prikkers).

Bij het opgraven van deze laatste zone zullen zich een aantal problemen stellen. Het is moeilijk om dit type graven aan te treffen en ze ongeschonden vrij te leggen. Enerzijds zijn er potten die dieper ingegraven zijn geweest, niet of slecht zichtbaar op het goede niveau (zie bijvoorbeeld bij individu 9),

omdat ze afgedekt zijn met bruineel zand of zandleem. Anderzijds zullen de potten die oorspronkelijk minder diep zijn ingegraven, zich nu gedeeltelijk in de ploeglaag of B-horizont bevinden. Er kan eventueel geofysisch onderzoek uitgevoerd worden in de zones, als een soort testcase, of het mogelijk is om andere zones met urnengraven te detecteren.

We vermoeden dus dat op twee plaatsen een urnengrafveld(je) werd aangesneden. In één geval (zuidoostelijke zone) werden in dezelfde zone eveneens brandrestengraven aangetroffen. Uit de *Onderzoeksbalans Archeologie Vlaanderen* blijkt dat Romeinse urnengrafvelden in Vlaanderen weinig voorkomen:

... Doorgaans treft men in de meeste grafvelden wel een beperkte hoeveelheid urnengraven aan; ze komen voor in de grafvelden van elke agglomeratie, zoals bijvoorbeeld dit van het Gripenveld te Tienen, de zuidwestelijke begraafplaats te Tongeren (Vanvinckenroye 1963, 130) (Vanvinckenroye 1984, 225), de verschillende grafvelden van Grobbendonk (Janssens 1966) (Verbeeck, in voorbereiding) of te Oudenburg. (Hollevoet 1993, 209) Necropolen waarbij de zgn. urnengraven frequent voorkomen zijn eerder zeldzaam. Te Destelbergen - Eenbekeinde werd maar één urnengraf aangetroffen; het dateert uit de Flavische tijd. (De Vos 2004, 20) Ook het vroeg-Romeinse grafveldje aan de Rozestraat te Ursel (gemeente Knesselare) leverde één urnengraf; in twee andere graven waren ook een weinig brandstapelresten bijgezet samen met de urne. (Bourgeois e.a. 1989, 48) In het grafveld van de Molenstraat te Kortrijk lijkt het fenomeen dan weer frequenter te zijn voorgekomen. (Leva & Coene 1969, 78) De weinige gegevens die we hebben over de grafvelden van de vicus Asse (gemeente Zellik) hebben betrekking op enkele urnengraven ten westen van de agglomeratie (Scheltens 1981, 31-44) en op vermoedelijk twee brandrestengraven (onpubliceerd, info D. Pauwels). Bijzonder is het grafveld van Waasmunster - Pontrave waar een zone met een 30-tal urnengraven werd aangetroffen waarbij kleine bekertjes als urn fungeerden; deze bevatten steeds een kleine hoeveelheid verbrand been en vermoed wordt dat het hier zou gaan om de resten van jonge kinderen. (Van Hove 1996, 75).

In de regio lijkt het grafveld van Kortrijk Molenstraat, gelegen op ongeveer 25 km ten noordwesten van de site, een goede parallel te zijn voor de site van Pont West. Daar werd een deel van een grafveld opgegraven, waarbij 62 urnengraven, en slechts acht van het type brandrestengraf. De twee types komen samen voor, maar de urnengraven vormen duidelijk het grootste aandeel. De graven liggen zeer dicht tegen elkaar geclusterd. Van de grafkuil was meestal geen spoor te herkennen. De graven zijn opgetekend zoals ze gegroepeerd in de grond werden teruggevonden. De crematieresten werden in een urne geplaatst, samen met sieraden of andere benodigdheden; daarnaast werden nog enkele potten meegegeven, waarvan enkele mogelijk de overblijfselen van spijs of drank bevatten. In enkele gevallen lagen de crematieresten verspreid tussen de grafgiftten of gegroepeerd rond een urne. Het grafveld van Kortrijk dateert uit de vroeg-Romeinse tot en met de Flavische periode.

Ook in Henegouwen lijken Romeinse urnengrafvelden meer courant te zijn dan in Vlaanderen. Een gelijkaardige site ligt in Leuze-en-Hainaut/Tourpes²⁹, op ongeveer 20 km ten zuiden van Ronse Pont West. Hier kwam een klein grafveldje aan het licht met zeven graven en acht 'secundaire' kuilen. De graven liggen op een lijn en beslaan elk een oppervlak van 0,50 m². Er geen bekisting te zien en het aantal potten varieert tussen twee en acht individuen. De 'secundaire' kuilen liggen ten zuiden en ten westen van de groep graven: ze bevatten de resten van de brandstapel. Het grafveld dateert uit de late 1ste eeuw tot de vroege 2de eeuw.

Op ongeveer 30 km ten zuidoosten van de site, in Chievres/Ladeuze³⁰, werden in de onmiddellijke omgeving van een late ijzertijdoccupatie, twee Romeinse graven gevonden, die in relatie te brengen zijn met een nabijgelegen villa. Eén graf bestond uit een verzameling verbrand bot, waarnaast vijf potten gepositioneerd waren. De brandstapelresten waren hier niet aanwezig. Het graf wordt gedateerd in de 1ste eeuw. Het andere graf was slecht bewaard.

Bij de sites uit Henegouwen valt op dat verschillende graven slecht bewaard zijn doordat ze zeer ondiep lagen en verstoord zijn door latere landbouwactiviteiten.

²⁹ Frébutte 1996a.

³⁰ Frébutte 1996b.

Een eind meer zuidwaarts, in de regio rond Cambrai zijn dan weer zogenaamde grafkamers gekend. Het gaat om trapvormige uitgravingen die als schacht dienden voor een dieper gelegen grafkamer (zogenaamde *hypogées*)³¹. Dit soort graven zijn bijzonder moeilijk te vinden, gezien ze in het vlak zeer slecht leesbaar zijn. Bij de opgraving dient alles goed gecontroleerd te worden op dit type begraafing.

7.4.3 Munt

In proefsleuf 53 werd net naast een ijzertijdgreppel een Romeinse (?) bronzen munt gevonden (**Afb. 42**). De munt kon na reiniging niet meer gedetermineerd worden. Metaaldetectie op de aarde afkomstig van de zone van de vondst, leverde nog een loden plaatje op.

Afbeelding 42: Romeinse (?) bronzen munt.

7.5 Middeleeuwse sporen

7.5.1 Sporenclusters

7.5.1.1 Sporencluster 1: proefsleuven 54-57

Op de oostelijke uiteinden van de proefsleuven 54-57, tegen de huidige Pontstraat, werd een duidelijke concentratie middeleeuwse sporen waargenomen. Het gaat om proefsleuf 54 (spoor 2-10); 55 (spoor 26-36); 56 (spoor 1-15 (**Afb. 45**)) en 57 (spoor 1-7). Er werden kuilen, paalsporen, greppels en grachten vrijgelegd. In proefsleuf 55 leverde een breed spoor/laag (spoor 32, wellicht gaat het om een cluster van verschillende sporen) reeds talrijke scherven op: in het vlak werden uit de vulling van dit spoor 383 scherven ingezameld. Het gaat om 376 scherven in grijs gedraaid aardewerk, waaronder tien randen van teilen, vijf randen van kogelpotten en zes fragmenten van kannen/kruiken (**Afb. 43**). Daarnaast horen vijf scherven toe aan lokaal grijs aardewerk, en slechts twee kleine stukjes aan rood aardewerk. De datering van het aardewerk valt te situeren in de tweede helft van de 13de tot de vroege 14de eeuw.³² Anderzijds leverden twee sporen (PS57-A-2 en PS57-A-7) telkens een fragment van een (in) Karolingische (-traditie) tuitpot op (**Afb. 44**).³³

³¹ Herbin et.al. 2010.

³² Mondelinge informatie van K. De Groote.

³³ Eenzelfde voorbeeld is gekend uit de opgraving van Ronse – De Stadstuin (informatie: R. Pede, SOLVA).

Afbeelding 43: Randfragmenten van PS55-A-32.

Afbeelding 44: Fragmenten van (in) Karolingische (traditie vervaardigde) tuitpotten.

Afbeelding 45: Kuil uit proefsleuf 54 (spoor 3).

De sporen dateren uit de vroege, volle en late middeleeuwen. Gezien deze sporen zich bevinden ten zuiden van de huidige boerderij, gaat het hier misschien om één of meerdere voorlopers ervan. Er werden geen sporen gecoupeerd omdat alle sporen zeer duidelijk zijn en omdat er al voldoende dateerbaar materiaal werd verzameld tijdens het afgraven.

7.5.1.2 Sporencluster 2: proefsleuf 45-47-48-64

Een tweede cluster middeleeuwse sporen situeert zich op de hoogst gelegen delen van het terrein. Het gaat om een waterput, een waterkuil, twee poelen/extractiekuilen, verschillende grachten en een kuil. De meeste sporen zijn te associëren met watervoorziening. Ook vandaag is net op deze plaats nog een waterput op het terrein te zien. De reden hiervoor zijn de ondiep gelegen tertiaire kleilagen in deze zone, waardoor het water niet in de bodem kan doordringen en er waterrijke lagen ontstaan dicht tegen het oppervlak. Deze plaats is en was daarom ideaal in het kader van watervoorziening. We noteren dat een groot deel van de sporen in deze zone (proefsleuven 45-46-47-48) zijn bedekt met een middeleeuws ophogingspakket (zie verder onder hoofdstuk grote uitgravingen) (bv. PS45-A-35; PS46-A-9 en PS47-A-6). Uit het ophogingspakket komt zowel lokaal grijs aardewerk (800-1150) als grijs gedraaid aardewerk (voornamelijk late middeleeuwen), rood gedraaid aardewerk en steengoed.

Afbeelding 46: Middeleeuwse gracht, gesitueerd onder een ophogingspakket.

Bespreking van sporen :

1. Waterput

In proefsleuf 45 werd een waterput vrijgelegd (PS45-A-18/27/28/29/30/31/32/33) (**Afb. 47**). Hierbij kon duidelijk een aanlegtrechter en de kern worden onderscheiden. Uit de kern werden vijf scherven (o.a. rand) lokaal grijs aardewerk ingezameld (vroeg/volmiddeleeuws). Een gracht in de onmiddellijke omgeving van de waterput (PS45-A-25) leverde hoofdzakelijk middeleeuws handgevormd aardewerk op (25-tal scherven).

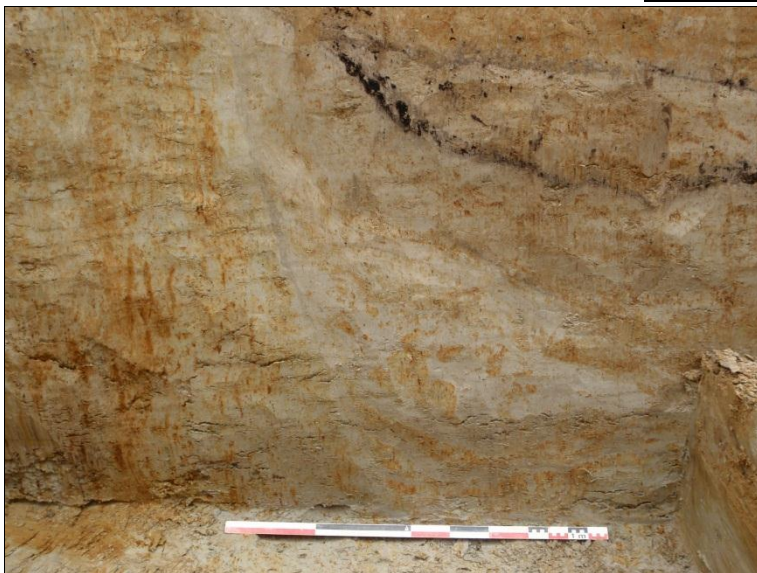

Afbeelding 47: Zicht op de waterput in proefsleuf 45.

2. Waterkuil

Net ten noordwesten van de waterput, op een ander perceel, werd een duidelijk rechthoekige kuil geregistreerd, met afgeronde hoeken (PS25-A-4) (**Afb. 48**). Het spoor werd reeds gedeeltelijk gecoupeerd tijdens het onderzoek (**Afb. 49-50**).³⁴ Hieruit bleek dat het eerder om een waterkuil gaat dan om een gewone kuil. De wanden zijn vrij stijl, wat vermoedelijk op beschoeiing wijst (zie **Afb. 50**). In de bovenste vulling kwam een scherf lokaal grijs aardewerk (800-1150 AD) aan het licht (homogene vulling boven de houtskoolrijke lens, zie **Afb. 49**). Eén kwart werd verdiept tot ongeveer 1,70 m diep onder het afgegraven niveau. Hierbij werd de bodem nog niet bereikt.

³⁴ Omdat het om een rechthoekige structuur ging, werd aanvankelijk gedacht dat het om een gewone (afval)kuil ging en niet om een waterput of -kuil.

Afbeelding 48-49-50 : Waterkuil in het vlak, in coupe en detail van de vulling (PS 25-A-4).

3. Poelen of sporen van grootschalige extractie

Een derde spoor was een grote structuur dat voorlopig geïnterpreteerd wordt als een poel of eventueel extractiekuil (PS64-A-18/20/21) (**Afb. 51**). Er werd 12 m vrijgelegd van het spoor, maar het is duidelijk dat het spoor nog veel groter is. De rand is zeer kleiig en binnenin heeft het spoor een gereduceerde vulling. Rond het spoor zit een bleke band. In de vulling van het grote spoor werden twee scherven lokaal grijs aardewerk gevonden (800-1150 AD). Het spoor wordt oversneden door een jongere kuil (PS64-A-22).

Afbeelding 51: *Poel in proefsleuf 64.*

Een tweede poel of extractiekuil werd aangetroffen ten oosten van deze net besproken. In de vulling werd lokaal grijs aardewerk (800-1150 AD) verzameld, alsook een fragment van een (in) Karolingische (traditie vervaardigde) tuitpot.

4. Grachten

Verschillende middeleeuwse grachten werden waargenomen in proefsleuven 45-46-47 (**Afb. 52**). De grachten zijn georiënteerd volgens een noordwest-zuidoost-systeem. In één gracht werd lokaal grijs aardewerk gevonden (PS46-A-9) (800-1150 AD).

Afbeelding 52: *Detail van de cluster grachten in proefsleuf 47.*

5. Vroegmiddeleeuwse kuil

In proefsleuf 48 ten slotte, kwam een duidelijke kuil met middeleeuws aardewerk aan het licht (spoor 8) (**Afb. 52**). Het gaat om een fragment van een (in) Karolingische (traditie vervaardigde) tuitpot (**Afb. 44**). In het kijkvenster rond het spoor werd nog een gracht aangetroffen, maar geen andere kuilen of paalsporen meer.

Afbeelding 53: Kuil in proefsleuf 48.

Algemeen kunnen we stellen dat deze zone in de vroege en volle middeleeuwen te situeren valt. Het zal interessant zijn om de relatie met de sporen uit cluster 1 te onderzoeken.

7.5.1.3 Sporencluster 3: proefsleuf 26, 28 en 30 (plaat 1)

In proefsleuf 26 werden enkele duidelijke paalsporen waargenomen (sporen 2, 5, 6, 7 en 11). Een kijkvenster leverde nog enkele extra kuilen op. De vulling van de kuilen is grijsbruin gevlekt tot homogeen grijs. Een tweetal sporen leverden middeleeuws grijs aardewerk op. Eén kuil werd gecoupeerd (PS26-A-6), wat aantoonde dat de sporen vrij ondiep bewaard zijn. Ook in proefsleuf 28 werden een aantal sporen waargenomen die lokaal grijs en lokaal grijs handgevormd aardewerk opleverden (PS28-A-2, 6 en 7). In proefsleuf 30 ten slotte werd in spoor 3 lokaal grijs aardewerk teruggevonden.

Het aantal sporen is minder dicht als bij de voorgaande clusters. Het beperkte aardewerk wijst in de richting van een site uit de volle en late middeleeuwen.

7.5.1.4 Sporencluster 4: proefsleuf 71 (plaat 1)

Ook ter hoogte van proefsleuf 71, tegen de huidige Oude Pontstraat, werd een concentratie middeleeuwse kuilen geregistreerd. Het gaat om één kuil in kijkvenster 22 (KV22-A-2) en drie in kijkvenster 23 (KV23-A-1/3/4). De kuil in kijkvenster 22 leverde vijf scherven lokaal grijs gedraaid aardewerk op; een kuil uit kijkvenster 3 slechts één scherf 'middeleeuws grijs'.

Op de zone ten noordwesten van deze cluster komen nog een aantal geïsoleerde (?) sporen voor:

Ten eerste is er de kuil PS70-A-15 waarin vroegmiddeleeuws handgevormd aardewerk werd aangetroffen (Germaans/Merovingisch?). In een grote extractiekuil of poel (PS68-A-4) werden verschillende scherven lokaal grijs aardewerk gerecupereerd (800-1150 AD) (zie hoofdstuk grote uitgravingen/depressies, Afb. 55). Eenzelfde datering geldt voor een brede gracht (?) in proefsleuf 67 (spoor 7). Een kijkvenster (24) ter hoogte van proefsleuf 67 leverde een aantal middeleeuwse grachten op (KV24-A-1/2/3). De scherven uit de grachten zijn lokaal grijs of lokaal grijs gedraaid. Een andere vermoedelijke grote extractiekuil (PS70-A-3) leverde scherven lokaal grijs gedraaid aardewerk op. Tenslotte vermelden we nog twee parallelle greppels, mogelijk twee uitbraaksporen van een gebouwtje, in proefsleuf 69 (sporen 19 en 22). In de greppels bevinden zich talrijke fragmenten bouw materiaal. De twee sporen liggen op een afstand van ca. 8 m van elkaar. Binnen de greppels en in de onmiddellijke omgeving ervan, en ook in de vulling van de zogenaamde uitbraaksporen, werden verschillende scherven lokaal grijs, lokaal rood gedraaid en lokaal grijs gedraaid aardewerk gevonden.

7.5.2 Grachten

Verspreid over het volledige terrein komen verschillende middeleeuwse grachten voor. Vele grachten zijn georiënteerd volgens een noordwest-zuidoost-systeem. Verschillende hebben een homogene grijze vulling met (fijne) bruine vlekken. Enkele grachten vallen op door een zeer grote breedte. Er werden tijdens het onderzoek enkele coupes gegraven op grachten. In één gracht werd door middel van een boring vastgesteld dat er onderaan nog organisch materiaal (hout) bewaard was (PS27-A-11/9) (**Afb. 54**).

Afbeelding 54. *Zicht op gracht PS27-A-11/9. In de onderste vulling van de gracht werden kleine fragmenten hout waargenomen.*

7.5.3 Grote uitgravingen : grootschalige extractie?

Een steeds terugkerend fenomeen in het onderzoek was de aanwezigheid van grote uitgravingen (proefsleuven 20-25, 27, 28, 37, 39, 46, 47, 55, 56, 57, 63, 65, 68). Uit de opvulling komt steeds middeleeuws materiaal. Dergelijke structuren zijn aangetroffen in 12 proefsleuven. In proefsleuf 20 tot 25 werd één grote depressie aangesneden. In verschillende structuren werden coupes gemaakt. Dit leverde verschillende profielen op (**Afb. 55-58**). Op de bodem van enkele uitgravingen werd in een aantal gevallen een houtskoolrijke laag aangesneden, met brokken verbrande leem. In één geval werd op de bodem een groot fragment hout gerecupereerd. Enkele van de grootste uitgravingen waren ook nu nog te zien als depressies in het huidige landschap (**Afb. 56**). Mogelijk gaat het om grootschalige extractie van klei of leem.

Afbeelding 55: Voorbeeld van een grote uitgraving met een houtskoolrijke lens op de bodem (PS68-A-4).

Afbeelding 56: Grote uitgraving te zien in de proefsleuf (PS65-A-5).

Afbeelding 57-58. Typisch profiel van een grote depressie: dik gevlekt pakket en onderaan een gereduceerde laag. Links: proefsleuf 39. Rechts: PS57-A-12.

In het kader van de grote uitgravingen dient een huidig perceel binnen het onderzoeksgebied vermeld te worden dat duidelijk verdiept is (ter hoogte van proefsleuven 45-46-47-48, **Afb. 59**). Vermoedelijk is dit het gevolg van extractie, binnen de grenzen van het perceel. Het is mogelijk dat het om kleiextractie gaat. De proefsleuven toonden aan dat de uitgraving oorspronkelijk nog dieper was, en dat het perceel in een latere fase al gedeeltelijk terug is opgevuld.

Afbeelding 59. Verdiepte weide op het terrein.

7.5.4 Losse vondsten

In de aardehopen (ploeglaag) langs proefsleuf 56 (ter hoogte van spoor 49) werd een (laatmiddeleeuwse?) bronzen gesp gevonden (**Afb. 60**). De gesp heeft een achtvormige beugel, versierd met schuine indrukken. Op de gespplaat is achteraan een eenvoudige lijnversiering zichtbaar.

Afbeelding 60. Middeleeuwse gesp.

7.6 Post-Middeleeuwen

7.6.1 Holle weg

In de noordwestelijke hoek werden karrensporen aangesneden (**Afb. 62**). De weg is aangeduid op de Atlas der Buurtwegen. In coupe werd vastgesteld dat onder de karrensporen nog een brede structuur bewaard was, die vermoedelijk als een holle weg geïnterpreteerd kan worden. (PS63-A-56; PS7-A-21 en PS66-A-28) (**Afb. 61**). In de vulling werden een aantal scherven lokaal grijs en lokaal grijs gedraaid gevonden.

Afbeelding 61. Profiel ter hoogte van de weg: 1. Karrenspoor 2. Holle weg 3. B-horizont 4. Substraat (hier oxido-reductie-profiel).

Afbeelding 62. Karrensporen in het grondvlak.

7.6.2 Kolenbranderskuilen?

Er werden vijf mogelijke kolenbranderskuilen verspreid over het terrein waargenomen (PS33-A-7; PS63-A-33/34/35; PS 67-A-28). Het gaat om ronde/ovale exemplaren. Een grondstaal uit PS63-A-33 werd gezeefd, en dit leverde een randfragment van een kogelpot op. Op deze laatste kuil werd een kwadrantencoupe uitgezet (**Afb. 63**).

Afbeelding 63. Zicht op de kolenbranderskuil in coupe (PS63-A-33).

8. OVERZICHT VAN DE RESULTATEN

Het proefsleuvenonderzoek leverde vondsten en sporen uit diverse periodes op. Allereerst kwamen enkele interessante silex-artefacten aan het licht. Het gaat om een boordschrabber en een geretoucheerde afslag die met zekerheid thuishoren in het midden-paleolithicum. Ze zijn respectievelijk afkomstig uit een middeleeuwse uitgraving en uit de B-horizont. Twee afslagen (losse vondsten) behoren mogelijk eveneens tot deze periode. De vondsten bevinden zich niet meer *in situ*, naar alle waarschijnlijkheid is de eigenlijke vindplaats volledig weggeërodeerd.

Verder werden verschillende sporen uit de ijzertijd waargenomen. Deze lijken zich voornamelijk te situeren op de noordelijke helft van het terrein. Het gaat om bewoning, (vermoedelijk) begraving en artisanale activiteiten. Een concentratie paalsporen, greppels en kuilen in het noordwesten, wordt geïnterpreteerd als de restanten bewoning. Voorlopig getuigt slechts één vermoedelijk urnengraf van begraving, maar het is mogelijk dat nog meer kuilen eveneens als graven te interpreteren zijn, zoals de kuil met een mes of andere kuilen met spikkels verbrand bot. Ten oosten van de bewoning werden kuilen met metaalslakken en extractiekuilen aangetroffen, die dan weer getuigen van artisanale activiteiten. Ten zuiden van deze zone met sporen kwamen sporadisch clusters met grachten en kleinere paalsporen aan het licht, die eveneens uit de ijzertijd dateren. Vermoedelijk gaat het hier eerder om bijgebouwtjes of om opslagplaatsen. Enkele van hen zijn gesitueerd op tertiaire kleiige gronden, die eerder ongeschikt zijn voor landbouw. De grachten maken deel uit van een groter grachtensysteem, waarbinnen zich soms dubbele grachten zich aftekenen. Dit laatste doet denken aan de zogenaamde *fermes indigènes*. Het zal interessant zijn om deze verschillende aspecten van de ijzertijd-occupatie met elkaar in relatie te brengen. Mogelijk zijn bovendien verschillende fasen te onderscheiden binnen de occupatie. We vermoeden dat er sporen zijn uit de late ijzertijd, alsook uit het einde van de late ijzertijd tot vroeg-Romeinse periode.

Behalve twee Romeinse urnengrafveld(jes) en verschillende brandrestengraven werden voorlopig geen Romeinse sporen waargenomen. Het gaat in totaal om vier clusters. Bij één grafveld komen zowel urnengraven als brandrestengraven voor. Behoudens de twee urnengrafveldjes werden op twee andere zones nog crematiegraven van het type brandrestengraven ontdekt. Het gaat om één cluster van drie graven en één (voorlopig) geïsoleerd graf. Romeinse urnengrafveldjes zijn voorlopig slecht gekend in Vlaanderen. We hebben de indruk dat dit type begraving meer voorkomt vanaf het zuiden van West- en Oost-Vlaanderen en in Noord-Frankrijk en Henegouwen. Dit type van begraven gaat mogelijk terug op een lokale ijzertijd-traditie. Deze grafvelden lijken voornamelijk te dateren in de vroeg-Romeinse (eventueel vanuit de late ijzertijd) en de Flavische periode. De mogelijke continuïteit van het begravingsritueel tussen de ijzertijd en de Romeinse periode blijkt ook uit dit proefsleuvenonderzoek, waar zowel een ijzertijd-urnengraf als urnengraven uit de Romeinse periode werden aangetroffen. Een proefsleuvenonderzoek te Zottegem Spelaan leverde eveneens Romeinse crematiegraven en een urnengraf op³⁵. Het zal interessant zijn om beide sites te vergelijken. Ten slotte noteren we dat ten noordoosten van de zone van het ijzertijd-urnengraf en een clustertje Romeinse urnengraven, een zeer grote dassenburcht aan het licht is gekomen, wat eventueel op een heuvellichaam zou kunnen wijzen. Dergelijke heuvellichamen kunnen afkomstig zijn van bronstijdgrafheuvels. Mogelijk is er dus zelfs sprake van begraving vanaf de bronstijd tot in de Romeinse periode, maar dit zal moeten blijken in het verdere onderzoek.

Algemeen gesteld bevat het terrein behalve de eerder besproken ijzertijd- en Romeinse sporen ook een uitgesproken middeleeuwse aanwezigheid. Deze aanwezigheid kan misschien gelinkt worden aan het tracé Oude Pontstraat-Malaise, dat de heuvel als het ware lijkt te ontsluiten. Een interpretatie als ontginnersweg in een middeleeuws landschap is dan niet ver te zoeken. Op verschillende plaatsen langs het tracé van deze huidige weg werden immers middeleeuwse sporen ontdekt. Het overgrote deel van de sporen dateert vanaf de vroege middeleeuwen tot de late middeleeuwen (tot 14de eeuw). Onder de sporen bevindt zich

³⁵ Klinkenborg S., Taelman E. & Cherretté B. 2012. De site wordt momenteel opgegraven.

vermoedelijk een voorloper van de huidige boerderij gelegen aan de Oude Pontstraat. Op grotere afstand van de straat, werden dan weer andere types sporen waargenomen. Het gaat enerzijds om een waterput, een waterkuil (?), grachten en talrijke grote tot zeer grote uitgravingen, die al dan niet nog depressies hebben nagelaten in het huidige landschap. De aard van deze depressies is nog niet helemaal duidelijk. Het kan gaan om extractie van klei of leem enerzijds, en drinkpoelen voor het vee anderzijds. Een voorlopige analyse van de dagzomende tertiare klei door een bodemkundige wees uit dat de klei geschikt is voor het vervaardigen van aardewerk en bouw materiaal³⁶.

In de noordwestelijke hoek van het terrein tenslotte werd mogelijks een holle weg aangesneden.

Dit soort middeleeuwse landelijke complexen zijn voorlopig nog niet goed gekend in de regio. In dit kader zal de vergelijking met sites zoals Ronse – De Stadstuin en Petegem – Diepestraat³⁷, ook interessant zijn.

Algemeen gesteld bevat het terrein behalve de eerder besproken ijzertijd- en Romeinse sporen ook een uitgesproken middeleeuwse aanwezigheid. Deze aanwezigheid kan misschien gelinkt worden aan het tracé Oude Pontstraat-Malaise, dat de heuvel als het ware lijkt te ontsluiten. Een interpretatie als ontginnersweg in een middeleeuws landschap is dan niet ver te zoeken.

³⁶ J. Mikkelsen.

³⁷ Pede, Clement, De Cleer, Guillaume & Cherretté 2012 (in voorbereiding) en De Maeyer, Van Cauwenbergh & Cherretté 2012.

9. AANBEVELINGEN VOOR VERVOLGONDERZOEK

9.1. Onderzoekspotentieel

Het is duidelijk dat deze site een belangrijk onderzoekspotentieel heeft voor de regio, voor verschillende periodes. De aanwezigheid van artefacten uit het midden paleolithicum wijzen er op dat groepen Neanderthalers afzakten naar deze lager gelegen zones vanaf de gekende sites op de omliggende tertiaire heuveltoppen (Kluisberg). Bij vervolgonderzoek dient dan ook in het bijzonder aandacht te gaan naar deze artefacten en hun exacte positie.

Voor de ijzertijd werd een wellicht groot deel van een zogenaamde *ferme indigène* aangesneden, met verschillende aspecten zoals bewoning, begraving en artisanat. Dergelijke sites zijn vooral gekend uit Noord-Frankrijk, maar worden bij ons niet vaak aangetroffen. Grootschalig vervolgonderzoek zal ons helpen om ons ruimtelijk inzicht op dit soort sites verder aan te vullen. Aan de relatie met de Romeinse graven dient ook aandacht geschonken te worden. We vermoeden namelijk continuïteit tussen de late ijzertijd en de vroeg-Romeinse periode. Dit kan ons meer leren over aspecten van de romanisatie van het gebied.

Romeinse urnengraven, zoals deze hier zijn aangetroffen, zijn bijzonder slecht gekend in Vlaanderen. Het meest courante begravingsritueel in de Romeinse periode voor de Scheldevallei zijn de brandrestengraven. In de omgeving (zie de besproken voorbeelden te Kortrijk en Henegouwen) zijn anderzijds wel Romeinse urnengraven gekend. Mogelijk sloot deze meer zuidelijke regio eerder aan bij deze traditie. Het verdere onderzoek van deze graven is dus uiterst aangewezen.

De site biedt daarnaast veel potentieel voor onze kennis en inzicht in landelijke middeleeuwse nederzettingen. Er zijn sporen uit de vroege (Merovingisch en Karolingisch) middeleeuwen, de volle en de late middeleeuwen. Net als bij de ijzertijdsite zullen er verschillende aspecten aan het licht komen van de occupatie. Er is bewoning geattesteerd langs het tracé van de Pontstraat – Malaise, en verderop sporen die eerder in relatie te brengen zijn met waterwinning en leem- of kleiextractie. De relatie tussen de verschillende clusters sporen enerzijds en met de huidige boerderij aan de Oude Pontstraat anderzijds, zal bijzonder interessant zijn.

9.2. Plan van aanpak

Er wordt geopteerd om te werken met **kernzones** en **optionele zones**. Deze zijn te zien op **plaat 2**.

Kernzones zijn zones waar de aangetroffen archeologische sporen een duidelijke samenhang vertonen of waar een grote concentratie aan archeologische sporen is vastgesteld. Voor deze zones lijkt vlakdekkend onderzoek logisch.

Daarrond worden optionele zones aangeduid. Deze zones bevatten archeologische sporen, maar in mindere mate dan bij de kernzones het geval is, of de ruimtelijke samenhang is op basis van de resultaten van het vooronderzoek soms minder duidelijk te bepalen dan bij de kernzones. Deze zones kunnen aanvullende informatie opleveren ten aanzien van de kernzones. Voor deze zones wordt voorgesteld om ze optioneel, en mogelijk ook slechts gedeeltelijk, te onderzoeken, afhankelijk van de vraagstellingen en de resultaten die naar voor komen tijdens de opgravingen van de kernzones. Dit zal bepaald worden tijdens de werfvergaderingen gedurende de loop van het project.

Op deze wijze kan een vervolgonderzoek opgesteld worden dat optimaal kan afgestemd worden op de vraagstellingen.

Er worden **tien zones afgebakend als kernzones en acht zones als optionele zones**. De kernzones beslaan een oppervlakte van **71.816 m²** (ca. 7,2 ha); de optionele zones hebben een oppervlakte van **24.797 m²** (ca. 2,5 ha).

Plaat 2. Voorstel voor het vervolgonderzoek.

Op het vlak van de natuurwetenschappen dienen tijdens het vervolgonderzoek, naast de gebruikelijke analyses, voldoende middelen voorzien te worden voor ^{14}C -datering, chemische analyse van metaalslakken, houtsoortbepaling van houtskool uit de houtskoolrijke lagen, analyse van verbrand bot, conservatie van metaal (zie ijzertijdmes, munten), conservatie en restauratie van de urnen, pollenanalyses en onderzoek op zaden en vruchten uit minstens één waterput en één waterkuil.

10. SYNTHESE

10.1. Synthese

De ontwikkeling van het nieuwe bedrijventerrein te Ronse 'Pont West' door SOLVA, vormt de aanleiding voor het archeologisch onderzoek. De terreinen zijn gelegen tussen de Doorniksesteenweg, de Pontstraat en de Malaise. De archeologische dienst van SOLVA voerde een archeologisch vooronderzoek uit aan de hand van proefsleuven, in twee campagnes (2011 en 2012).

Hierbij zijn verschillende archeologische sporen en vondsten in kaart gebracht. Het gaat in hoofdzaak om twee duidelijke kernzones met sporen uit de ijzertijd, vier kernzones uit de middeleeuwen en daartussen verschillende clusters met Romeinse graven. Daarnaast zijn minstens twee werktuigen uit het midden-Paleolithicum gevonden. Een beperkt onderzoek op deze laatste maakte duidelijk dat deze artefacten zich niet meer in hun originele context bevonden, en evenmin zijn concentraties van lithisch materiaal aangetroffen.

10.2. Antwoord op de vooropgestelde onderzoeksvragen

Het doel van deze prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij konden volgende antwoorden gegeven worden op de onderzoeksvragen:

Verspreid over het hele terrein werd de aanwezigheid van archeologische sporen vastgesteld. Voor de steentijden zijn voorlopig geen sporen waargenomen, maar enkel losse vondsten. Voor de metaaltijden zijn verschillende sporen herkend: het gaat om sporen van bewoning, begraving (?), percelering en artisanat. De bewaringsgraad kan plaatselijk erg verschillen. De meeste sporen dateren uit de ijzertijd. Voor de Romeinse periode werden uitsluitend begravingen vastgesteld. De middeleeuwse sporen zijn ook goed vertegenwoordigd. Het gaat om sporen uit de vroege, volle en late middeleeuwen. De sporen zijn te interpreteren als restanten van bewoning, waterwinning en extractie. Deze sporen zijn overwegend goed bewaard.

11. SAMENVATTING

De aanleiding van het project is de geplande realisatie op Ronse Pont West van een ambachtelijke zone (fase 1 van de 3). Het onderzochte projectgebied is ca. 17 ha groot en is deels gelegen op een lokale hoogte/tertiaire opduiking, omgeven door de hoge tertiaire getuigenheuvels. De stadskern van Ronse ligt op ongeveer 4 km ten noordoosten.

Het proefsleuvenonderzoek leverde vondsten en sporen op uit verschillende periodes. Ten eerste zijn er verschillende artefacten uit het midden paleolithicum aangetroffen. Het betreft losse vondsten, afkomstig van een weggeërodeerde site. Ze getuigen wel van de aanwezigheid van Neanderthalergroepen op deze lager gelegen zones, in vergelijking met de reeds gekend sites op toppen van de getuigenheuvels.

Voor de ijzertijd (vooral late ijzertijd) werd een deel van een zogenaamde *ferme indigène* aangesneden, waarin verschillende aspecten zoals bewoning, begraving en artisanat in kunnen worden onderscheiden.

Er werden voorlopig geen Romeinse bewoningssporen teruggevonden, maar enkel sporen van begraving. Er werden vier clusters met graven aangetroffen. In twee gevallen gaat het om urnengraven, al dan niet in combinatie met de klassieke brandrestengraven.

De middeleeuwse bewoning is zeer goed vertegenwoordigd. Het gaat om sporen uit de vroege Middeleeuwen (vooral Karolingisch of in Karolingisch traditie), de volle en de late middeleeuwen. Net als bij de ijzertijdsite zullen er verschillende aspecten aan het licht komen van deze middeleeuwse occupatie: er is bewoning geattesteerd langs het tracé van de Pontstraat – Malaise, en verderop sporen die eerder in relatie te brengen zijn met waterwinning en leem- of kleiextractie.

Op basis van deze resultaten wordt een vervolgonderzoek geadviseerd. Hiervoor komt een oppervlak van minstens 71.816 m² in aanmerking. Het onderzoek zal nieuwe gegevens opleveren voor verschillende regionale onderzoeksthema's, zoals bewoning in de ijzertijd en middeleeuwen, begravingsrituelen in de Romeinse periode, de ontwikkeling van de terreinen in de middeleeuwse periode, artisanale activiteiten in de metaaltijden en in de middeleeuwen, begraving in de metaaltijden, enz...

12. BIBLIOGRAFIE

Bauters L. 1997. Een aardgasleiding, 65 km archeologische informatie, Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium. *Jaarverslag van de Provincie Oost-Vlaanderen 1996*, 103-167.

Blancquaert G. & Clavel V. 2003. *Dourges 'le Marais de Dourges': les vestiges laténiens du site LA1*. In: Revue du Nord-Archéologie de la Picardie et du Nord de la France, nr. 353, 125-140.

Bouche K., Blancaert G. & Ginoux N. 2002. Les fouilles archéologiques de l'ensemble funéraire aristocratique d'époque gauloise de Raillencourt-Saint-Olle (Nord), *Lunula Archaeologia protohistorica* X, Brussel, 74-79.

Bourgeois J., Semey J., Vanmoerkerke J., Heim J., Langhor R., Pieters M. & Van Strydonck M. 1989. *Ursel. Rapport provisoire des fouilles. 1986-1987. Tombelle de l'âge du bronze et monuments avec nécropole de l'âge du fer*, Scholae Archaeologicae 11, Gent.

Bourgeois J. 1991. Enclos et nécropole du second âge du fer à Kemzeke (Stekene, Flandre orientale). Rapport provisoire des fouilles 1988. In: Nenquin J. (ed.), *Scholae Archaeologicae*, 3-28.

Brulet R., Vilvorder F. & Delage R. 2010. *La céramique Romaine en Gaule du Nord. Dictionnaire des céramiques*. La vaisselle à large diffusion, Turnhout.

Clement C., Pede R., & Cherretté B. 2010. *Ronse De Stadstuin, archeologisch onderzoek ZONE I*, SOLVA conceptnota, Erembodegem.

Coquelet C. 2012. Les fouilles menées sur le site Saint-Amand à Jupille-sur-Meuse: campagne 2010-2011, *Signa* 1, 18-19

Deconinck J. 1962. Villa Romaine à Russeignies (prov. Hainaut), Archéologie, *Publication du Cercle de Recherches Préhistoriques du Renaisis*, t. III, 1961-62, 4.

De Maeyer W., Van Cauwenbergh S. en Cherretté B. 2012. *Wortegem-Petegem – Diepestraat. Archeologisch vooronderzoek*, SOLVA Archeologie-Rapport 29, Erembodegem.

De Mulder G., Deschieter J. & De Clercq W., 2002. Sporen van landgebruik te Ronse/Paillaertstraat - van de Middeleeuwen tot heden, *VOBOV-Info* 56, 28-32.

Frébutte Chr. 1996a. Leuze-en Hainaut / Tourpes (Ht). Cimetière et chemin gallo-romain, occupations de l'Age du Fer, in : Remy H. & Soumoy M. 1996. Sur la voie de l'Histoire Archéologie et TGV, *Etudes et Documents, série Fouilles*, 2, 99-101.

Frébutte Chr. 1996b. Chièvres / Ladeuze (Ht). Hameau laténien et tombes gallo-romaines, in : Remy H. & Soumoy M. 1996. Sur la voie de l'Histoire Archéologie et TGV, *Etudes et Documents, série Fouilles*, 2, 121-124.

Herbin P., Vallin L., Henton A., Louis E., Révillion S., Masson B., Fosse G., Leroy G., Praud I., Hannot Ph., Lorin Y., Blamangin O., Clotuche R., Delforlie K., Motte V., Marcy J.-L., Rorive S., Cense-Bacquet D., Cercy Chr. & Mélard N. 2012. Nord-Pas-de-Calais, de la Préhistoire à la Grande Guerre, In: *Archéologia* 498, 16-52.

Kaurin J. 2008. *Ein funktioneller Ansatz bei der Untersuchung von Messern am Ende der vorrömischen Eisenzeit – das Beispiel des westlichen Gräberfelds vom Titelberg (Gbzgt. Luxemburg)*, Archäologisches Korrespondenzblatt 38, heft 4.

Klinkenborg S., Taelman E. & Cherretté B. 2012. *Zottegem Spelaan, archeologisch vooronderzoek. Een Romeinse landelijke nederzetting*, SOLVA Archeologie-Rapport 18, Erembodegem.

Leva CH. & Coene G. 1969. *Het Gallo-Romeins grafveld in de Molenstraat te Kortrijk*, Archaeologia Belgica 114, Brussel.

Pede R., Clement C. & Cherretté B. 2010. *Ronse De Stadstuin, archeologisch vooronderzoek*, SOLVA Archeologie-rapport 13, Erembodegem.

Pede R., Clement C., De Cleer S., Guillaume V. & Cherretté B. 2012 (in voorbereiding). *Ronse De Stadstuin, archeologisch onderzoek*, SOLVA Archeologie-rapport 20, Erembodegem.

Pede R., Clement C., De Maeyer W. & Cherretté B. 2010. *Ronse De Stadstuin, archeologisch onderzoek ZONE II*, SOLVA conceptnota, Erembodegem.

Pede R., Clement C., De Cleer S., Guillaume V. & Cherretté B. 2011. *Ronse De Stadstuin, archeologisch onderzoek ZONE III-V*, SOLVA conceptnota, Erembodegem.

Pede R., Clement C., De Cleer S., Guillaume V. & Cherretté B. 2011. *Ronse De Stadstuin, archeologisch onderzoek ZONE VI-XI*, SOLVA conceptnota, Erembodegem.

Pede R. 2005. *Aardwerkstude van enkele Gallo-Romeinse contexten uit de vicus te Velzeke*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Gent.

Vandecatsye S. & De Clercq S. 2008. *Archeologie op het gasleidingstracé Brakel-Haaltert (2008)*, onuitgegeven rapport.

Vandecatsye S. & Laisnez K. 2010: *Een toekomstige industriezone met een Keltisch-Romeins verleden. Basisrapportage omtrent het archeologisch onderzoek van Hoogveld-J te Sint-Gillis-Dendermonde*, onuitgegeven rapport.

Vermeulen F. 1992. *Tussen Leie en Schelde. Archeologische inventaris en studie van de Romeinse bewoning in het zuiden van de Vlaamse Zandstreek*, Archeologische Inventaris Vlaanderen, Buitengewone reeks 1, Gent.

Vokaer A. 2012. *Etude du mobilier céramique provenant des fouilles de l'O.R.A. à Aiseau-Presles (1983)*, Signa 1, 98-110.

Webster P. 1996. *Roman Samian pottery in Britain*, Practical Handbook in Archaeology 13, York.

www.onderzoeksbalans.be

13. BIJLAGEN

13.1. Handleiding bij het raadplegen van de bijlagen

De bijlagen bij het rapport zijn ingedeeld in een algemene gegevensfiche over het project inclusief trefwoorden, een lijst met overzichtsfoto's, een structuurlijst, een contextlijst, een sporenlijst, een vondstenlijst en een fotolijst op spoorniveau. Tevens wordt een overzicht geboden van uitgevoerd *post-excavation* onderzoek en mogelijkheden voor verder onderzoek.

Deze lijsten worden aangevuld met de afgeleverde vergunningen voor metaaldetectie en prospectie met ingreep in de bodem enerzijds, en de bijzondere voorwaarden waaraan het onderzoek dient te beantwoorden, opgesteld door de bevoegde overheid - het Agentschap Onroerend Erfgoed - anderzijds.

We geven hierbij enige duiding met betrekking tot de diverse lijsten in deze bijlage.

De lijsten worden automatisch gegenereerd uit de SOLVA-databank³⁸. In deze databank worden tijdens de opgraving en de rapportage alle data die tijdens een archeologisch project worden gegenereerd, samengebracht. Het gaat hierbij dus zowel om velddata (foto's, plannen, beschrijvingen, relaties tussen sporen, vondsten, ...) als documenten die tijdens de rapportage worden gegenereerd (aardewerktekeningen, informatie over behandeling van materiaal, het archeologisch rapport, diverse laboanalyses, administratief archief zoals vergunningen, bijzondere voorwaarden, ...). In het kader van de rapportage genereert de databank een reeks lijsten zoals gevraagd in de "Minimumnormen voor archeologische registratie en rapportage" en de "bijzondere voorwaarden" bij het concrete project.

Conform de structuur van de databank (zie hoofdstuk methodologie, verwerking) worden de bijlagen hiërarchisch opgebouwd. Alle velddata worden in de databankstructuur op drie niveaus ingedeeld: spoorniveau, contextniveau en structuurniveau. We verduidelijken met een voorbeeld.

Onder de noemer '**sporen**' verstaan we het kleinste niveau van notulering, de kleinste eenheid als het ware: bijvoorbeeld een aflijning in een grondplan of een laag in een kuil bij een coupe-tekening. Dit is het niveau waarop vondsten afzonderlijk worden ingezameld.

Verschillende sporen kunnen toebehoren aan een '**context**': zo vormen verschillende lagen in een kuil samen de context 'kuil'.

Op gelijkaardige wijze kunnen verschillende contexten gegroepeerd worden tot een overkoepelende '**structuur**': diverse paalkuilen behoren bijvoorbeeld toe aan de structuur 'gebouw'.

In de databank, en dus ook in deze bijlagen, worden de velddata volgens vastgestelde thesauruslijsten toegewezen aan de noemers 'sporen', 'contexten' en 'structuren'. Door archeologische begrippen (gebouw, crematiegraf, grafkuil, laag, ...) via een vastgestelde thesauruslijst aan een specifiek niveau toe te wijzen (spoor, context, structuur), bestaat de garantie dat bij bevraging van de databank naar een bepaald archeologisch begrip, effectief ook alle ingevoerde data in de resultatenlijst voorkomt (anders gezegd, we vermijden daardoor dat 'grafkuil' de ene maal bij 'context', en de andere maal bij 'structuur' wordt ondergebracht).

De lijsten in deze bijlage zijn volgens dezelfde hiërarchie opgebouwd. In de bijlage wordt achtereenvolgens een overzicht gebracht van structuren, contexten en sporen. Op deze wijze kan van 'groot' naar 'klein' afgedaald worden in de informatie. Er wordt bovendien met kruisverwijzingen gewerkt: bij structuren staat vermeld uit welke contexten ze zijn opgebouwd, bij contexten staat vermeld uit welke

38 Zie ook hoofdstuk « Methodologie, Verwerking » aangaande informatie over de SOLVA-databank archeologie.

sporen ze zijn opgebouwd. In omgekeerde richting staat bij de sporenlijsten vermeld tot welke context en structuur een spoor behoort, en bij de contextlijst staat vermeld tot welke structuur een context behoort. De structuurlijst bevat dus een overzicht van gerelateerde contexten. De contextlijst bevat een overzicht van gerelateerde structuren (hoger niveau) en sporen (lager niveau), alsook een overzicht van alle foto's, plannen, vondsten en stalen. De sporenlijst bevat een overzicht van gerelateerde contexten en structuren, alsook een overzicht van alle foto's, plannen, vondsten en stalen. De gedetailleerde spoorbeschrijvingen zijn uitsluitend in de sporenlijsten zelf terug te vinden. Op elk niveau tot slot staat een interpretatie en zo mogelijk ook een datering vermeld.

Voor de duidelijkheid geven we mee dat niet elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een context (en dus structuur), evenmin als elke context aan een structuur kan toegewezen worden.

Wat de wijze van nummering betreft, geldt als algemene regel dat contexten en structuren de naam dragen van het spoornummer dat als eerste aan die 'context' (en eventueel bij uitbreiding 'structuur') wordt toegewezen. In een rapport zijn het doorgaans de contextnummers en, indien gegroepeerd onder een structuur, de structuurnummers die in de tekst de leidraad vormen.

Tot slot enkele bijzonderheden:

Verstoringen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een context gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau.

In het geval dat het een rapportage van een vooronderzoek betreft, worden sporen in principe *niet* aan een context (en bij uitbreiding een structuur) toegewezen. Contexten en structuren worden pas aangemaakt op het moment van een archeologische opgraving, aangezien op dat ogenblik alle beschikbare informatie aanwezig is, en dit dus dan wel een zinvolle oefening is. Tijdens een vooronderzoek zijn heel wat relaties bijvoorbeeld nog niet duidelijk.

De enige uitzondering op deze regel wordt gemaakt wanneer bij de verwerking van een vooronderzoek reeds duidelijk is dat de sporen gelegen zijn in een zone die *niet voor verder onderzoek in aanmerking* komt. Dan worden sporen waar mogelijk wel tot contexten gegroepeerd (en worden dus in de databank contexten (en eventueel structuren) aangemaakt). Op deze wijze wordt gegarandeerd dat informatie rond potentiële contexten of structuren niet verloren gaat bij een bevraging van de databank. Een voorbeeld verduidelijkt dit: een geïsoleerde grafkuil, die geen aanleiding geeft tot verder onderzoek, wordt wel als context gedefinieerd in de databank, omdat deze zo ook in de resultatenlijst van een bevraging zal voorkomen. Zoniet zou deze grafkuil voor de databank 'onzichtbaar' worden.

13.2. Lijsten

- Gegevensfiche project
- Overzichtsfoto's
- Structuren, met vermelding van de gerelateerde contexten
- Contexten, met vermelding van de gerelateerde structuren en sporen, foto's, plannen, vondsten en stalen
- Sporen, met vermelding van de gerelateerde contexten, structuren, foto's, plannen, vondsten en stalen
- Inventaris vondsten
- Fotolijst
- Vergunning metaaldetectie en prospectie met ingreep in de bodem
- Bijzondere voorwaarden

13.3. Grondplan